

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства
ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Виконала: студентка 2 курсу, групи 8.0728-з
спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та
страхування

освітньої програми фінанси і кредит
спеціалізації Корпоративні фінанси

Ю. В. Васюта

Керівник к.е.н., доцент Горбунова А. В.

Рецензент к.е.н., доцент Швець Ю.О.

Запоріжжя – 2019

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет економічний
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Освітня програма фінанси і кредит
Спеціалізація Корпоративні фінанси

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____ А.П. Кущик

« ____ » _____ 2019 року

**З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ**

Васюті Юлії Володимирівні

1. Тема роботи: «Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»»
керівник роботи: Горбунова Анна Володимирівна, к.е.н., доцент
затверджені наказом ЗНУ від 4 липня 2019 року № 1111-с.
2. Строк подання студентом роботи: 2 грудня 2019 року.
3. Вихідні дані до роботи: дані фінансової звітності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», Державної служби статистики України, , а також монографічні дослідження та наукові статті вітчизняних і зарубіжних авторів.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): визначити сутність економічної безпеки підприємства; дослідити особливості формування економічної безпеки підприємства; опрацювати методичні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства; надати організаційну характеристику та провести аналіз економічних показників діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»; здійснити діагностику рівня економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»; удосконалити механізм забезпечення економічної безпеки підприємства; розробити напрями підвищення рівня економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 24 рис., 31 табл. і 12 формул.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Горбунова А. В., доцент	09.08.2019 р.	09.08.2019 р.
2	Горбунова А. В., доцент	06.09.2019 р.	06.09.2019 р.
3	Горбунова А. В., доцент	04.10.2019 р.	04.10.2019 р.

7. Дата видачі завдання: 05 липня 2019 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання бібліографії та вивчення літературних джерел	05.07.2019 р. – 09.07.2019 р.	виконано
2.	Виконання вступу	10.07.2019 р. – 08.08.2019 р.	виконано
3.	Виконання розділу 1	09.08.2019 р. – 05.09.2019 р.	виконано
4.	Виконання розділу 2	06.09.2019 р. – 03.10.2019 р.	виконано
5.	Виконання розділу 3	04.10.2019 р. – 07.11.2019 р.	виконано
6.	Формування висновків	08.11.2019 р. – 21.11.2019 р.	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	22.11.2019 р. – 29.11.2019 р.	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	02.12.2019 р.	виконано

Студент _____ Ю. В. Васюта
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ А. В. Горбунова
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ А. В. Линенко
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 114 с., 24 рис., 31 табл., 4 додатки, 76 джерел.

Об'єктом дослідження є механізм забезпечення економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Метою кваліфікаційної роботи є розвиток механізму забезпечення економічної безпеки на підприємстві, а також обґрунтування напрямів підвищення економічної безпеки на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Завдання дослідження: визначити сутність процесу економічної безпеки підприємства; дослідити алгоритм формування комплексної оцінки економічної безпеки на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»; здійснити оцінювання ефективності управління економічною безпекою ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» шляхом комплексного оцінювання рівня безпеки; обґрунтувати доцільність впровадження служби економічної безпеки підприємства; розробити організаційно-методичне забезпечення розвитку економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Методи дослідження: діалектичний, системний, комплексний та структурно-функціональний підхід, кількісний аналіз, аналітичний; математичного моделювання.

Одержані результати та їх новизна: набули подальшого розвитку: тлумачення категорії «економічна безпека»; вдосконалений методичний підхід до визначення ефективності управління економічною безпекою ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» шляхом комплексного оцінювання його рівнів безпеки. Практичне значення мають запропоновані рекомендації щодо організації та вдосконалення управління забезпечення економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА, УПРАВЛІННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯМ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ, ПОКАЗНИКИ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА, ЕФЕКТИВНІСТЬ, ЕКОНОМІЧНІ РИЗИКИ.

SUMMARY

Qualification work: 114 p., 24 fig., 31 tab., 4 supplements, 76 sources.

The object of the study is the mechanism for ensuring the economic security of PJSC «ArcelorMittal Kryviy Rih».

The purpose of the qualification work is to develop the provision of economic security at the enterprise, as well as to substantiate the directions of increasing the efficiency of the economic security management process at PJSC «ArcelorMittal Kryviy Rih».

Objectives: to determine the essence of the process of economic security of the enterprise; to study the algorithm of forming a comprehensive economic security assessment at PJSC «ArcelorMittal Kryviy Rih»; to assess the efficiency of economic security management of PJSC «ArcelorMittal Kryviy Rih» by comprehensively assessing the level of security; substantiate the feasibility of introducing the enterprise economic security service; to develop organizational and methodological support for the development of economic security of PJSC «ArcelorMittal Kryviy Rih».

Research methods: dialectical, systemic, complex and structural-functional approach, quantitative analysis, analytical; mathematical modeling.

External factors, such as imperfection of the legislation, unstable socio-political and economic situation in the country, fraud, corruption, interethnic and regional conflicts, unfair competition and many other factors influence the development of the enterprise. In order to counteract not only external but also internal threats and risks, modern management and economic security mechanisms must be created at the enterprise. This will make it possible for all economic security actors to take action in order to effectively counter all the dangers.

The results obtained and their novelty: 1) were further developed: interpretation of the category «economic security»; an improved methodological

approach to determining the efficiency of economic security management of PJSC «ArcelorMittal Kryviy Rih» by comprehensively assessing its security levels.

The recommendations of the organization and improvement of the economic security management department of PJSC «ArcelorMittal Kryviy Rih» are of practical importance.

ECONOMIC SECURITY, ECONOMIC SECURITY MANAGEMENT,
ENTERPRISE ECONOMIC SECURITY INDICATORS, EFFICIENCY,
ECONOMIC RISKS.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	11
1.1 Сутність і проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства....	11
1.2 Особливості формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства.....	16
1.3 Методичні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства...19	
Висновки до розділу 1.....	33
2 ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПАТ «АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ» ТА ОЦІНКА ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ.35	
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	35
2.2 Діагностика рівня поточної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» на основі аналізу його фінансового стану.....	48
2.3 Визначення ефективності механізму забезпечення економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».....	59
Висновки до розділу 2.....	68
3 ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПАТ «АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ».....	70
3.1 Розробка ефективного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства.....	70
3.2 Впровадження організаційних заходів для підвищення ефективності управління економічною безпекою ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».....	83
3.3 Удосконалення аналітично-інформаційного забезпечення механізму забезпечення економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».....	89
Висновки до розділу 3.....	95
ВИСНОВКИ.....	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	100
ДОДАТКИ.....	109

ВСТУП

На даному етапі розвитку економіки України важливим постає питання забезпечення сприятливих умов для зростання ефективності діяльності підприємства. На розвиток підприємства мають значний вплив зовнішні фактори, такі як недосконалість законодавства, нестабільна соціально-політична та економічна ситуація в країні, шахрайства, корупція, міжнаціональні та регіональні конфлікти, недобросовісна конкуренція та багато інших. Все це різко актуалізує проблему забезпечення економічної безпеки підприємства. Щоб протидіяти не тільки зовнішнім, а й внутрішнім загрозам та ризикам на підприємстві повинні бути створені сучасні механізми управління та забезпечення економічної безпеки. Саме це дозволить налагодити дії всіх суб'єктів забезпечення економічної безпеки з метою ефективного протистояння всім небезпекам.

У науковій літературі немає єдиного визначення терміну «економічна безпека підприємства». Дослідженнями питання економічної безпеки підприємств займалися такі науковці, як зокрема, Ю. В. Кузнецова [32], Й. М. Петрович [47], Д. І. Ковальов, Т. С. Сухорукова [23], В. М. Забродський [16], Г. В. Козаченко, О. М. Ляшенко, В. П. Пономарьов [27] та інших вчених. Утім, сучасні досить несприятливі для бізнесу економічні процеси ставлять перед підприємствами нові питання, пов'язані з необхідністю розвитку забезпечення економічної безпеки.

Метою кваліфікаційної роботи магістра є розвиток забезпечення економічної безпеки на підприємстві, а також обґрунтування напрямів підвищення економічної безпеки на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Виходячи з цієї мети, були розроблені такі завдання дослідження:

- визначена економічна сутність процесу економічної безпеки підприємства;
- досліджений алгоритм формування комплексної оцінки економічної

безпеки на підприємстві;

- опрацьовані сучасні науково-методичні підходи до оцінювання ефективності забезпечення економічної безпеки підприємства;

- вивчені організаційно-економічні аспекти роботи підприємства та проведений аналіз фінансово-економічних показників ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»;

- здійснене оцінювання ефективності управління економічною безпекою ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» шляхом комплексного оцінювання рівня безпеки;

- обґрунтована доцільність впровадження служби економічної безпеки підприємства;

- розроблене організаційно-методичне забезпечення розвитку економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Об'єктом дослідження виступає забезпечення економічної безпеки. Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні питання розвитку економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

При виконанні кваліфікаційної роботи магістра використані такі методи економічних досліджень: абстрактно-логічний, економіко-статистичний, монографічний, аналізу, синтезу та ін.

Інформаційну базу дослідження складають показники фінансової звітності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», дані Державної служби статистики України, а також монографічні дослідження та статті вітчизняних і зарубіжних авторів.

Наукова новизна отриманих результатів визначається такими основними положеннями:

- вдосконалений методичний підхід до визначення ефективності управління економічною безпекою ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» шляхом комплексного оцінювання його рівнів безпеки за рахунок: виділення чотирьох основних складових економічної безпеки (фінансова, кадрова, складова матеріально-технічного положення, складова внутрішніх бізнес-процесів);

добору відповідних показників, які комплексно характеризують ефективність оцінки рівня економічної безпеки та управління нею;

– набуло подальшого розвитку визначення економічної безпеки, що повинно розглядатися у сукупності складових з утворенням конкретної системи на кожному підприємстві та створенням заходів враховуючи індивідуальність цього підприємства, що передбачає постійне виконання функцій прогнозування, аналізу, оцінювання, контролю та координації дій із виявлення та запобігання підприємницьким ризикам, підвищення економічної ефективності та безпеки підприємства, а також забезпечення його розвитку.

Практичне значення мають розробки з обґрунтування доцільності для ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» створення служби економічної безпеки. Так, проведені розрахунки свідчать про можливість отримання економічного ефекту в розмірі майже 289,14 тис. грн унаслідок ефективного управління служби економічної безпеки підприємства фінансовою, кадровою та складовою бізнес-процесів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати кваліфікаційного дослідження пройшли апробацію на III Міжнародній учнівсько-студентській конференції «Молодіжна наука у контексті суспільно-економічного розвитку країни» (м. Черкаси, 2019 р.) [9].

Публікації. За матеріалами дослідження подано до друку статтю «Науково-методичні та практичні аспекти оцінювання економічної безпеки підприємства» у збірник наукових праць «Нова економіка».

1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Сутність і проблеми забезпечення економічної безпеки підприємства

Основу безпеки будь-якої держави становить його економіка. Виходячи з цього, можна стверджувати, що джерело загрози для безпеки генерується і діє всередині країни.

Безпека як система корінних, типових властивостей будь-якої країни втілює в собі всі сторони різних галузей життєдіяльності і розвитку людини, суспільства, держави і природи. У змістовному плані її складовими виступають інформаційна, інтелектуальна (безпека культури, освіти, науки), політична, військова, економічна, громадська (безпека громадянського суспільства), національна, екологічна та інші елементи безпеки країни. При певних умовах найбільш важливою для безпеки буде екологія, в інших обороноздатність, по-третє правопорядок. В умовах переходу до ринкових відносин, розвитку ринкових механізмів, зростання підприємств середнього і дрібного підприємництва, відбулося різке загострення не тільки зовнішніх, а й внутрішніх загроз, що впливають на оптимальний стан системи функціонування господарюючих суб'єктів. У процесі розвитку ринкових механізмів в економіці, зростання приватного підприємництва, важливим завданням економічної науки і практики господарської діяльності підприємств стає забезпечення економічної безпеки.

Таке поняття як «економічна безпека» досить поширене та давно використовується у практичній діяльності економічно-розвинутих країн - для України є відносно новим. Проблема економічної безпеки вперше виникла в тридцятих роках минулого століття на території США. Актуальність цього питання була обумовлена тогочасною потужною світовою кризою і необхідністю напрацювання заходів швидкого реагування на загрози такого

масштабу в рамках національної економіки. Вперше термін «економічна безпека» був застосований Ф. Рузвельтом у програмах виходу з Великої депресії 1933–1937 рр. Але потрібно зазначити, що приблизно в той же період ця категорія була складовою програм соціально-економічних перетворень демократичної партії США [55]. У 70-х роках минулого століття під поняттям «економічна безпека» почали розуміти найважливіші складові національної безпеки, і досить швидко цей термін набув широкого поширення в економічно-розвинутих капіталістичних країнах. Лише на початку 90-х років стали приділяти увагу й іншим аспектам безпеки: екологічним, прямим і непрямим наслідкам надзвичайних ситуацій техногенного та природного походження, зростанню організованої злочинності, втраті науково-технічного потенціалу, культурній деградації нації тощо.

Об'єктами економічної безпеки виступають як економічна система загалом, так і її різні складові: природні багатства, виробничі й невиробничі фонди, нерухомість, фінансові ресурси, господарські структури, сім'я, окрема особистість тощо.

Суб'єктами економічної безпеки виступають держава та її інститути (міністерства, відомства, податкові й митні органи, біржі, фонди і страхові компанії), а також підприємства, установи й організації як державного, так і приватного сектора економіки.

Не виключається і участь громадян та їх об'єднань у підтримці економічної безпеки. До речі, в Конституції України чітко зазначено, що поряд із захистом суверенітету і територіальної цілісності України забезпечення її економічної безпеки є найважливішою функцією держави і справою всього українського народу [1].

Економічній безпеці притаманний інтегральний характер, оскільки вона є результатом спільних зусиль усієї нації, що проявляється через дії всіх гілок влади на всіх рівнях (від всеукраїнського до місцевого), наявних у державі сил і засобів, об'єднань громадян та окремих осіб.

У період кардинальних економічних перетворень, коли створюється

потужний недержавний сектор економіки, дуже важливо, щоб приватні підприємницькі структури дбали не лише про власні інтереси і безпеку, як це спостерігається нині, але й ураховували інтереси держави і суспільства, та сприяли забезпеченню економічної безпеки України [54]. В сучасних умовах господарювання, пов'язаних з кризовими ситуаціями, політичною нестабільністю, неузгодженістю та недосконалістю правової бази, відсутністю науково обґрунтованої концепції реформ, корупції, підвищується зацікавленість науковців та підприємців до питань забезпечення економічної безпеки підприємства, об'єктами захисту якого є і фінансові ресурси, і персонал підприємства, і інформаційні ресурси. Наочно це можна розглянути на рис. 1.1.

рис. 1.1. Класифікація об'єктів захисту підприємства

Економічну безпеку підприємства можна трактувати, як:

- стан захищеності усіх систем підприємства при здійсненні господарської діяльності в певній ситуації;
- стан всіх ресурсів підприємства(капіталу, трудових ресурсів, інформації, технологій, техніки, прав) та підприємницьких здібностей, при якому можливе найефективніше їх використання для стабільного

функціонування і динамічного науково-технічного та соціального розвитку, здатність запобігати або швидко нівелювати різні внутрішні та зовнішні загрози;

- сукупність організаційно-правових, режимно-охоронних, технічних, технологічних, економічних, фінансових, інформаційно-аналітичних та інших методів, спрямованих на усунення потенційних загроз та створення умов для забезпечення ефективного функціонування суб'єктів підприємницької діяльності відповідно до їхніх цілей та завдань;

- стан соціально-технічної системи підприємства, котрий дає змогу уникнути зовнішніх загроз і протистояти внутрішнім чинникам дезорганізації за допомогою наявних ресурсів, підприємницьких здібностей менеджерів, а також структурної організації та зв'язків менеджменту [15].

Сутність фінансової безпеки полягає у наявності такого його фінансового стану, який характеризується: збалансованістю і якістю фінансових інструментів, технологій і послуг; стійкістю до загроз; здатністю підприємства забезпечувати реалізацію фінансових інтересів, а також місії і завдань достатніми обсягами фінансових ресурсів; а також спрямованістю на ефективний і сталий розвиток.

Економічна безпека підприємства включає в себе:

- організацію ефективного управління установою;
- ефективність фінансової системи на підприємстві;
- стійкість та незалежність функціонування;
- гарантування безпеки робітників підприємства, збереження їх професійних інтересів, майна;

- сувора кадрова політика;
- дієвий механізм правового регулювання, що стосується всіх напрямів діяльності підприємства;

- забезпечення захисту інформації на підприємстві;
- відповідність стандартам екологічної безпеки [2].

Головна мета управління економічною безпекою — забезпечення

найефективнішого функціонування, найпродуктивнішої роботи операційної системи та економічного використання ресурсів, забезпечення певного рівня трудового життя персоналу та якості господарських процесів підприємства, а також постійного стимулювання для нарощування наявного потенціалу та його стабільного розвитку.

У науковій літературі немає єдиного визначення терміну «економічна безпека підприємства». Розглянемо деякі позиції вчених щодо даного поняття (Додаток А).

Зазначені автори не повністю розкривають сутність поняття «економічна безпека підприємства», а приділяють більше уваги складовим і розглядають її як механізм забезпечення безпеки узагальнюючи їх.

Ми вважаємо, що поняття «економічної безпеки» повинно розглядатися у сукупності складових з утворенням конкретної системи на кожному підприємстві та створенням заходів враховуючи індивідуальність цього підприємства.

Сьогодні головними проблемами підприємств у сфері економічної безпеки є: неконтрольована приватизація, банкрутство неефективних підприємств, які не витримують ринкової, зокрема й недобросовісної конкуренції, брак прозорості податкової системи. Крім того, потреба в ефективній кадровій політиці є першочерговою для функціонуючих підприємств [50]. На нашу думку, під поняттям «забезпечення економічної безпеки підприємства» слід розуміти реалізацію всіх елементів економічної безпеки для уникнення ймовірних втрат та отримання найбільш оптимального рівня економічної безпеки як у певний момент, так і на майбутнє. Умовами забезпечення економічної безпеки підприємства є легітимність усіх видів його діяльності, використання системного підходу до забезпечення економічної безпеки підприємства та відповідне ресурсне забезпечення. А систему забезпечення економічної безпеки підприємства можна розглядати як впорядковану сукупність взаємодіючих елементів, сумарну дію яких спрямовано на якісну реалізацію захисту інтересів підприємства від зовнішніх

і внутрішніх загроз [5]. При цьому для кожного підприємства зовнішні і внутрішні загрози є індивідуальними, але з певними типовими рисами.

1.2 Особливості формування механізму забезпечення економічної безпеки підприємства

Одним із найбільш значимих елементів системи безпеки підприємства є механізм її забезпечення, який є сукупністю законодавчих актів, правових норм, рушійних мотивів та стимулів, методів, заходів, сил та засобів за допомогою яких суб'єкт впливає на об'єкт для досягнення цілей безпеки та вирішення завдань [47]. Механізм забезпечення фінансової безпеки підприємства можна розглядати як систему організаційних, фінансових та правових засобів впливу, які мають на меті своєчасне виявлення, попередження, нейтралізацію та ліквідацію загроз фінансовій безпеці підприємства.

Забезпечення економічної безпеки підприємства відбувається на двох рівнях:

- оперативний рівень передбачає розв'язання повсякденних господарських проблем, які пов'язані зі встановленням оптимального рівня вживання ресурсів, якими розпоряджається підприємство;
- стратегічний рівень передбачає приймання максимально важливих рішень, які спрямовані на довгостроковий період.

Крім цього, для забезпечення економічної безпеки для підприємства важливо враховувати розміщення підприємства, природні ресурси, трудовий потенціал підприємства, освітньо-кваліфікаційний рівень працівників підприємства, рівень забезпечення населення тощо [12]. Схема механізму забезпечення економічної безпеки підприємства наведена на рис. 1.2. З рис. 1.2 видно, що механізм забезпечення економічної безпеки підприємства має свої інструменти (платіжні, депозитні, страхові та інвестиційні), методи та

Рис. 1.3 – Методи забезпечення економічної безпеки підприємства
Також виділимо етапи формування необхідного рівня економічної безпеки (рис 1.4) [10].

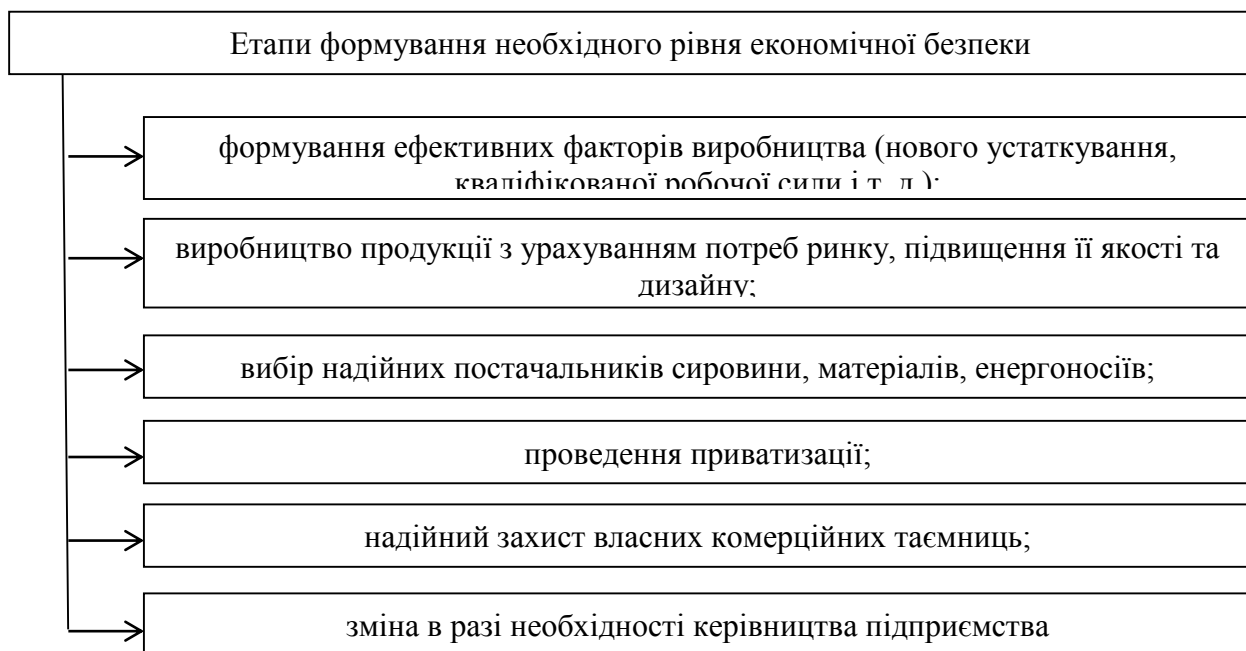

Рис. 1.4 – Етапи формування необхідного рівня економічної безпеки

Таким чином, механізм забезпечення економічної безпеки підприємства

є сукупністю способів, засобів впливу та підсистем забезпечення, які сприяють реалізації функції управління в системі економічної безпеки підприємства задля гарантування стану захищеності. Успішність управління та гарантування захищеності від загроз перш за все залежить від того, наскільки ефективно використовуються зазначені компоненти механізму.

1.3 Методичні підходи до оцінювання економічної безпеки підприємства

Для оцінювання економічної безпеки підприємства важливо правильно розробити методику її проведення, що передбачає аналіз різних аспектів економічної діяльності підприємства, її підсистем. Крім того, аналіз повинен мати динамічний характер. Усе це зумовлює природа категорії економічної безпеки. В науковій економічній літературі відсутній єдиний підхід щодо методики проведення оцінювання економічної безпеки підприємства, відповідно необхідним є формування переліку вимог, якому має відповідати методика оцінки рівня економічної безпеки вітчизняних підприємств, а саме:

1. Динамічність (врахування змінного середовища існування підприємства).
2. Репрезентативність (відображення найбільш суттєвих показників, що впливають на рівень економічної безпеки підприємства).
3. Достовірність (адекватність відображення стану складової безпеки).
4. Інформаційна доступність (використання під час розрахунку офіційних статистичних даних, звітності підприємства та публічних експертних оцінок).
5. Врахування найбільш важливих складових економічної безпеки для підприємства.

Оцінювання економічної безпеки підприємства доцільно проводити щоквартально з метою постійного моніторингу його діяльності, підвищення

конкурентоспроможності на ринку металургії та підтримання здатності опиратися впливу внутрішніх та зовнішніх загроз у разі створення нового виду діяльності (нового продукту), зміни видів діяльності або підвищення ефективності діяльності підприємства тощо [22].

Забезпечення економічної безпеки підприємства викликає необхідність у розв'язанні ряду питань, серед яких особливого значення набуває визначення критеріїв, індикаторів та показників оцінювання економічної безпеки підприємств (рис 1.5).

На другому етапі оцінювання рівня економічної безпеки підприємства відбувається планування та збір інформації, визначення виконавців та безпосередньо опрацювання інформації про результати економічної діяльності підприємства за декілька років. Дані збираються з метою вирішення окремої проблеми отже їх кількість повинна бути достатньою

діяльності підприємства протягом визначеного періоду, розгляд отриманих показників в динаміці, який дозволить більш повно й точно відобразити економічні процеси та явища і зробити обґрунтовані висновки.

Третій етап полягає в проведенні оцінки рівнів кожної компоненти економічної безпеки підприємства. Ґрунтуючись на статистичних усередненнях та експертних висновках для показників оцінювання компонент економічної безпеки підприємств використовуються так звані «порогові» значення кожної компоненти, що дає можливість визначити загальний рівень економічної безпеки підприємства.

Четвертий етап – оцінювання економічної безпеки підприємства на основі теорії нечітких множин і нечіткої логіки та виявлення загального рівня економічної безпеки підприємства.

П'ятим етапом є прогнозування рівня економічної безпеки підприємства і виявлення тенденцій його зміни в напрямку підвищення, збереження чи зниження.

На шостому етапі відбувається надання рекомендацій щодо забезпечення належного рівня економічної безпеки підприємства:

- систематизація проблем підприємства;
- визначення стратегій подальшого розвитку підприємства;
- надання пропозицій щодо застосування організаційно-економічних заходів забезпечення економічної безпеки підприємства з урахуванням впливу євроінтеграційних факторів [58].

Ми вважаємо, що оцінку рівня економічної безпеки слід проводити на підприємстві з урахуванням їх галузевих особливостей, спеціалізації, розміщення, виробничої діяльності, тобто для кожного повинна бути розроблена відповідна методика оцінки. Для отримання ґрунтовної інформації щодо діяльності підприємства необхідно аналізувати показники кожної сфери функціонування та врахувати вплив зовнішніх загроз. За допомогою проаналізованих показників визначають рівень економічної безпеки, але критерії та межі кожного рівня повинні бути обґрунтованими і

проаналізованими. На нашу думку, використання методів, показників оцінки рівня економічної безпеки дозволить поліпшити фінансово-виробничу діяльність підприємства, покращити ефективність прийняття управлінських рішень, підвищити рівень конкурентоспроможності, налагодити діяльність служби управління економічною безпекою для розробки заходів захисту, створить можливість для стабільного функціонування та процвітання в майбутньому.

Таблиця 1.1 – Підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємства

Автори	Назва підходу	Сутність	Переваги	Недоліки
1	2	3	4	5
І. О Клопов [23]	Індикаторний (пороговий)	Встановлення рівня економічної безпеки в результаті порівняння фактичних показників діяльності підприємства з індикаторами, що виступають пороговими значеннями цих показників	Дозволяє визначитись з категоріями: безпечно або небезпечно; кризовий, критичний, передкризовий нормальний стан економічної безпеки підприємства	При неточному визначенні значень індикаторів не правильно буде визначений рівень економічної безпеки
	Ресурсно-функціональний	Оцінювання ефективності використання ресурсів підприємства. Підприємство розробляє комплекс заходів щодо захисту від загроз і за кожним напрямом оцінюється економічний ефект	Оцінювання рівня економічної безпеки підприємства ототожнюється із аналізом стану його фінансово-господарської діяльності. Частіше за все розраховуються значення за функціональними складовими	Рівень економічної безпеки за таким підходом можна визначити лише порівнюючи з такими ж рівнями за декілька періодів, тобто в динаміці
	Програмно-цільовий (комплексний)	Інтегрування показників, які визначають рівень економічної безпеки підприємства	Підвищену увагу необхідно приділити відбору показників та визначенню методів їх інтегрування	Виникають складності при встановленні коефіцієнтів значущості на основі методів експертних оцінок

Продовження таблиці 1.1

1	2	3	4	5
І. В Пірятінська [49]	На основі теорії економічних ризиків	Визначення різних загроз підприємству та розрахунок збитку, який порівнюється з величиною прибутку, доходу та майна	Прогнозування, упередження ризиків зовнішнього та внутрішнього середовищ	Дещо вужчий, ніж інші підходи
	Бухгалтерський	Передбачає використання критеріїв, що розраховуються на основі інформації бухгалтерського та управлінського обліку, полягає у можливості використання при розрахунках фактичної	Доцільність застосування, дозволяє позбутися недоліків визначення цього рівня за допомогою методів експертної оцінки	Процес ідентифікації і виміру необхідних даних характеризується складністю, довго тривалістю та вимагає обробки значних масивів інформації

		інформації про господарську діяльність підприємства		
	Економіко-математичного моделювання	На основі функціональної залежності рівня економічної безпеки підприємства від відповідних показників діяльності підприємства	Відрізняється простотою інтерпретації отриманих результатів оцінки	Складність формування системи оціночних показників; неточність алгоритму розрахунку

Більш детально розглянемо підходи до оцінки економічної безпеки на підприємстві (табл.1.1) Так, відомий ресурсно-функціональний підхід, сутність якого зводиться до оцінки рівня економічної безпеки підприємства на основі оцінки ступеня використання ресурсів підприємства за спеціальними критеріями. Отже, за методикою автора С. Ф. Покропивного [52] оцінка рівня економічної безпеки підприємства визначається на підставі розрахунку сукупного критерію завдяки знаходженню та підсумовуванню окремих функціональних критеріїв, які обчислюються за допомогою порівняння можливої величини збитків підприємства та суми витрат на реалізацію заходів, пов'язаних із запобіганням цього збитку. Дослідник С. Ф. Покропивний [52] вважає, що серед типових функціональних складових економічної безпеки підприємства слід виокремити фінансову, інтелектуальну, кадрову, техніко-технологічну, політико-правову, інформаційну, екологічну та силову складові.

Основними недоліками цього підходу є: невизначеність розподілу пріоритетності (вагомості) складових для підприємств різних форм господарювання та галузевого призначення; можливість використання тільки за наявності кількісних оцінок збитку, пов'язаного із впливом загроз, та величини втрат, необхідних для його усунення.

Найпоширенішим науковим підходом оцінки рівня економічної безпеки підприємства є індикаторний, про що свідчить наявність численної кількості методик щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства, застосування яких передбачає використання так званих індикаторів. Сутність цього підходу зводиться до розрахунку певного набору показників економічної безпеки та зіставлення їх фактичних значень з індикаторами. Серед науковців, методичні розробки яких щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства лежать у

межах індикаторного підходу, можна назвати С. В. Ілляшенко [20], В. І. Шлемко, І. П. Бінько [69], Ф. Л. Євдокімова, О. О. Мізіну [14], І. І. Шульгу [71]. Методики цих науковців мають певні відмінності щодо набору показників, які характеризують економічну безпеку підприємства, визначення індикаторів та способу розрахунку узагальнюючої оцінки рівня економічної безпеки підприємства. За методикою авторів В. О. Шлемко, І. В. Бінько [69] узагальнююча оцінка економічної безпеки проводиться на підставі зіставлення граничних і фактичних значень індикаторів. В якості індикаторів рівня економічної безпеки підприємства можуть бути значення показників, які нормуються на основі фактичних і нормативних значень (1.1):

$$X_i = \left(\frac{P_{i\phi}}{P_{in}} \right)^b \quad (1.1)$$

де $P_{i\phi}$, P_{in} – відповідно фактичні та нормативні значення i -го показника;
 b – показник ступеня.

Основою порівняння можуть служити рекомендовані (нормативні) значення по групах підприємств, що зумовлені розташуванням підприємства в певному промисловому регіоні.

Однією з переваг цієї методики є можливість аналізу не лише фактичного стану підприємства, а й того стану безпеки, до якого треба прямувати. Недоліком методичної розробки авторів В. Шлемко, І. Бінько [69] є відсутність рекомендацій щодо вибору оціночних індикаторів і діапазону нормативних значень показників, оскільки внаслідок недостатньо точного визначення індикаторів сам рівень економічної безпеки може бути неправильно витлумачено.

Запропонована І. В. Шульгою [71] методика передбачає оцінку впливу загроз на економічну безпеку емісійної діяльності акціонерного товариства за допомогою двоїстої стохастичної моделі. За результатами експертного опитування кожному з показників присвоюється питома вага залежно від його впливу на економічну безпеку акціонерного товариства при випуску та

публічному розміщенні акцій. Загальна оцінка впливу загроз на економічну безпеку емісійної діяльності акціонерних товариств визначається за такою формулою (1.2):

$$Z = \sum_{i=l}^{10} Z_i \Pi_i \quad (1.2)$$

де Z_i – показники оцінки ефективності проведеного публічного розміщення акцій.

Застосування наведеної методики дає можливість провести діагностику загроз, що впливають на економічну безпеку емісійної діяльності акціонерного товариства. Однак, ця методика є специфічною і може бути застосована лише для акціонерних товариств. Група авторів Ф. Євдокімова, О. О. Мізіна, О. Ю. Бородіна для оцінки рівня економічної безпеки використовує бальні оцінки [14]. В основі визначення рівня безпеки лежать граничні значення показників та їх рейтинг. Для одержання узагальненої оцінки рівня безпеки може бути використаний увесь перелік показників чи відібрані ті з них, які становлять найбільший інтерес для дослідження. Рейтинг показника визначається залежно від мети дослідження та важливості показника для обраного напрямку дослідження (1.3):

$$B = \sum_{i=l}^n P_i K_i \quad (1.3)$$

де B – сума балів; P_i – рейтинг i -го показника, K_i – клас i -го показника.

Використання цієї методики дає змогу провести як експрес-аналіз економічної безпеки підприємства за обраним напрямом, так і загальну її

оцінку. До недоліків розглянутої методики слід віднести необхідність диференціації розрахунків з урахуванням галузевої специфіки, форми власності підприємств, тривалості життєвого циклу їх функціонування та розмірів. На особливу увагу в межах індикаторного підходу щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства заслуговує методична розробка професора С. І. Ілляшенко [20], що пропонує алгоритми розрахунку рівня безпеки за кожною складовою окремо, дає рекомендації стосовно переведення у відносні оцінки показників рівнів кожної складової та в подальшому отриманні відносні оцінки використовує для розрахунку інтегрального показника рівня економічної безпеки. Так, оцінку фінансової безпеки підприємства пропонується проводити на основі аналізу його фінансової стійкості, тобто визначення ступеня достатності власних чи позичених обігових засобів для провадження виробничо-збутової діяльності [6]. Розглянута методика є найбільш обґрунтованою та дає найбільшу кількість рекомендацій з визначення критеріїв економічної безпеки підприємства та їх інтерпретації. У ній подаються основи формування системи оціночних показників на підприємстві, визначені локальні показники для оцінки рівня певних складових економічної безпеки підприємства та представлена методика оцінки інтегрального рівня економічної безпеки на підприємстві. Водночас подібна оцінка є однією з найбільш трудомістких і вимагає найбільшої кількості релевантної інформації; оцінювання рівня економічної безпеки підприємства за таким методом рекомендується проводити раз на рік. Дещо по-іншому до оцінки рівня економічної безпеки підприємства підходять Д. Є Ковальов та І. О. Плетнікова [25], які оцінку рівня економічної безпеки підприємства проводять шляхом підсумовування середньозважених значень локальних функцій залежності рівня економічної безпеки від відповідних показників діяльності підприємства, використовуючи лінійну функцію (1.4):

$$P_{\text{ЕБП}} = a_1 f(x_1) + a_2 f(x_2) + \dots + a_i f(x_n) \quad (1.4)$$

де x_1, x_2, x_n – показники діяльності підприємства; $f(x_1), f(x_2), f(x_n)$ – локальні функції залежності рівня економічної безпеки від відповідних показників діяльності підприємства; a_1, a_2, a_i – коефіцієнти, що відображають значущість кожного показника економічної безпеки підприємства, $y_{ai} = 1$.

Перевагою цього методу є простота інтерпретації отриманих результатів оцінки. Для визначення рівня економічної безпеки пропонується використовувати такі показники діяльності підприємства, як прибутковість, ліквідність, фінансова стійкість тощо. Однак у розглянутих методиках оцінки рівня економічної безпеки спеціалісти визначають низку вагомих недоліків: відсутність рекомендацій щодо формування системи оціночних показників; для оцінки загального рівня економічної безпеки пропонується використовувати лінійну функцію, що не завжди відповідає динаміці аналізованих процесів, авторами не визначено види локальних функцій, що не дозволяє зрозуміти алгоритм їх розрахунку.

Нестандартну методику оцінки рівня економічної безпеки підприємства пропонують Г. В. Козаченко, О. Л. Ляшенко [28]. Ці економісти зазначають, що для оцінки рівня економічної безпеки підприємства потрібно використовувати співвідношення величини бруто-інвестицій підприємства та величини інвестиційних ресурсів, необхідних для підтримки умов, що забезпечують економічну безпеку. Пропонується виділити певні рівні економічної безпеки підприємства задля якісної інтерпретації кількісних показників: підтримання, мінімальний, дуже низький, низький, середній, високий і дуже високий. Ця методика передбачає не лише розрахунок кількісного, а й якісного показників. Недоліком методики є її статичність і те, зокрема, що вона не дає змоги провести діагностику загроз, що виникають у сфері виробництва, фінансування, відносин праці тощо. Проблемою також є коректне визначення величини потрібних для забезпечення економічної безпеки підприємства інвестицій, адже чітких рекомендацій і методичної бази не існує.

Дослідником В. Г. Забродським [17] для оцінки економічної безпеки

підприємства запропоновано використати підхід, що відображає принципи й умови програмно-цільового управління і розвитку. Відповідно до цього підходу оцінка економічної безпеки підприємства ґрунтується на інтеграції сукупності показників, що визначають економічну безпеку. При цьому використовується кілька рівнів інтеграції показників і кластерний та багатовимірний методи аналізу. Такий підхід відзначається високою мірою складності аналізу, що проводиться з використанням методів математичного аналізу. І якщо його використання в дослідницькій сфері дає змогу одержати достовірні результати оцінки рівня економічної безпеки підприємства, то у практичній діяльності підприємств це дуже складно. Проведений аналіз підходів до оцінки рівня економічної безпеки підприємства виявив значну кількість методичних розробок. Проте методики щодо оцінки рівня економічної безпеки підприємства, які пропонують науковці, попри їх переваги, є недосконалими у зв'язку з властивими їм певними недоліками. Одним із найвагоміших недоліків розглянутих методик є їх ретроспективний характер. На думку автора, в оцінюванні рівня економічної безпеки підприємства необхідно застосувати не тільки ретроспективну, а й перспективну оцінку. По-перше, результати перспективної оцінки економічної безпеки підприємства можуть слугувати основою для розроблення стратегії і тактики економічної безпеки підприємства; по-друге, застосування перспективного оцінювання дасть можливість виявити інтенсивність впливу загроз на економічну безпеку підприємства та вчасно розробити заходи щодо протидії загрозам.

Методику, що передбачає перспективне й ретроспективне оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, запропоновано групою авторів [27]. Перспективний блок цієї методики представлено у вигляді сукупності регресійних рівнянь. Використання таких рівнянь дає можливість установити ступінь залежності реалізації економічних інтересів підприємства від ступеня реалізації загроз [27].

Слід зазначити, що при застосуванні розглянутої методики виникають

певні труднощі, пов'язані з вимірювання економічних інтересів підприємства. На нашу думку, перспективна оцінка рівня економічної безпеки підприємства повинна враховувати результати його діяльності та міру досягнення цілей бізнесу. На відміну від економічних інтересів, цілі підприємства можна кількісно виміряти або оцінити якимось іншим об'єктивним способом. Тому перспективна оцінка рівня економічної безпеки підприємства, на думку автора, може бути заснована на встановленні взаємозалежності міри реалізації цілей підприємства (Y) і міри реалізації загроз (X), тобто залежності змін значень показників реалізації цілей підприємства від зміни значень індикаторів загроз, групи яких об'єднані в поля. Перспективне оцінювання рівня економічної безпеки підприємства, засноване на взаємозалежності міри реалізації цілей підприємства (Y) та міри реалізації загроз (X), має здійснюватись в такій послідовності. Першим етапом перспективного оцінювання рівня економічної безпеки підприємства є визначення його стратегічних та поточних цілей і показників, які дають змогу виконати вимогу вимірності цілей. Для кожного підприємства цілі є індивідуальними (табл. 1.2).

У табл. 1.2 запропоновано перелік цілей, які є найактуальнішими для багатьох підприємств і найбільш повно характеризують рівень їх економічної безпеки.

Таблиця 1.2 – Показники реалізації цілей підприємства

Найменування цілі	Показник реалізації цілі
Стратегічні цілі	
Накопичення капіталу	Приріст чистих активів, %
Забезпечення ринкової стійкості	Відхилення від заданого співвідношення за показником продажів на експорт/продаж на внутрішньому ринку, %
Забезпечення високої прибутковості капіталу	Рентабельність чистих активів, %
Поточні цілі	
Забезпечення високої прибутковості діяльності підприємства	Рентабельність продажів, %
Забезпечення стійкості підприємства	Відхилення від планової ритмічності випуску

	продукції (у натуральному виразі), %
Оптимізація витрат підприємства	Інтегральний коефіцієнт трансакційності

Другий етап перспективного оцінювання рівня економічної безпеки підприємства передбачає визначення загроз, від реалізації яких залежить міра реалізації цілей підприємства, та індикаторів загроз (табл. 1.3).

Для кожного підприємства зовнішні та внутрішні загрози є суто індивідуальними. Разом з тим, зазначені види загроз включають окремі елементи, які можуть бути застосовані практично до будь-якого суб'єкта господарської діяльності.

Третім етапом перспективного оцінювання рівня економічної безпеки підприємства є збір масиву даних. Слід зауважити, що розрахунок параметрів перспективної моделі потребує наявності масиву даних, який складається мінімум із 10-12 спостережень.

Таблиця 1.3 – Індикатори загроз економічній безпеці підприємства

Найменування поля загроз	Умовне позначення	Індикатор загроз	Сутність загроз
Зовнішній фон	x1	Питома вага у виручці без ПДВ, %	Збільшення податкового тягара підприємства
Конкуренти	x2	Відхилення від заданого співвідношення (суми продажів на внутрішньому ринку) сумарно по всіх конкурентах, %	Різка зміна поведінки конкурентів відносно співвідношення обсягів продажів
Постачальники	x3	Відхилення від заданого співвідношення (темпу зростання необоротних активів/темпу зростання виручки), %	Відхилення від заданого співвідношення стратегії придбання необоротних активів і процесу формування фондів для придбання цих активів
Споживачі	x4	Відхилення відношення розміру портфеля замовлень до фактичних обсягів виробництва, %	Невідповідність обсягів замовлень і фактичних обсягів виробництва, що говорить про незбалансованість стратегічних цілей підприємства і його поточних можливостей
Кадровий потенціал	x5	Співвідношення фактичної наявності працівників до потреби у кваліфікованих працівниках, 5	Значна недостатність кваліфікованих працівників обумовлює безліч системних криз підприємства

Наступним етапом перспективного оцінювання рівня економічної безпеки підприємства є розрахунок регресійних коефіцієнтів на основі вихідних даних. За допомогою отриманих регресійних коефіцієнтів можна розрахувати вплив фактичного рівня індикаторів загроз на зміну планового рівня показника реалізації цілі. Для цього складається модель типу [16]:

$$y = 1\% - m_1x_1 - m_2x_2 - m_3x_3 - m_4x_4 - m_nx_n \quad (1.5)$$

де 1% – це плановий рівень показника реалізації цілей; m_1, \dots, m_n – регресійний коефіцієнт.

Фактичний рівень індикаторів загроз працює на зменшення планового рівня показника реалізації цілей. У разі, якщо всі індикатори загроз будуть дорівнювати 0 (ідеальний варіант), то ніякого зменшення запланованого рівня не відбудеться. Для узагальнення результатів перспективного оцінювання рівня економічної безпеки потрібно прошкалувати отримані розрахункові значення показників реалізації цілей підприємства та розрахувати зведений і середній інтегральний показники перспективної оцінки економічної безпеки підприємства.

Зведений інтегральний показник перспективної оцінки економічної безпеки підприємства розраховується шляхом підсумовування балів за всіма показниками.

Середній інтегральний показник перспективної оцінки економічної безпеки підприємства розраховується як середнє арифметичне зведеного інтегрального показника перспективної оцінки економічної безпеки підприємства.

Висновки до розділу 1

Проведене дослідження дає підстави запропонувати таке визначення:

під забезпеченням економічної безпеки підприємства слід розуміти реалізацію всіх елементів економічної безпеки для уникнення ймовірних втрат та отримання найбільш оптимального рівня економічної безпеки як у певний момент, так і на майбутнє. А саме поняття «економічної безпеки» повинно розглядатися у сукупності складових з утворенням конкретної системи на кожному підприємстві та створенням заходів враховуючи індивідуальність цього підприємства.

Умовами забезпечення економічної безпеки підприємства є легітимність усіх видів його діяльності, використання системного підходу до забезпечення економічної безпеки підприємства та відповідне ресурсне забезпечення. При цьому враховувати, що для кожного підприємства зовнішні і внутрішні загрози є індивідуальними, але з певними типовими рисами.

Для оцінювання економічної безпеки підприємства важливо правильно розробити методику її проведення, що передбачає аналіз різних аспектів економічної діяльності підприємства, її підсистем. Крім того, аналіз повинен мати динамічний характер. Для досягнення точної оцінки економічної безпеки підприємства було згруповано перелік вимог, яким має відповідати методика оцінки рівня економічної безпеки вітчизняних підприємств.

Оцінювання економічної безпеки підприємства доцільно проводити щоквартально з метою постійного моніторингу його діяльності, підвищення конкурентоспроможності на ринку металургії та підтримання здатності опиратися впливу внутрішніх та зовнішніх загроз у разі створення нового виду діяльності (нового продукту), зміни видів діяльності або підвищення ефективності діяльності підприємства тощо.

Методика оцінювання рівня економічної безпеки підприємства була запропонована з урахуванням її складових і функціональних елементів, зорієнтованих на досягнення мети шляхом реалізації низки завдань оцінки економічної безпеки підприємства.

2 ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМУ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПАТ «АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ» ТА ОЦІНКА ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Публічне акціонерне товариство «АрселорМіттал Кривий Ріг» (далі ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг») є юридичною особою, що діє на підставі статуту, Закону України «Про господарські товариства», Цивільного та Господарського кодексів України, а також інших нормативно-правових актів. Юридична адреса підприємства: 50095, Україна, Дніпропетровська обл., м. Кривий Ріг, вул. Криворіжсталі, 1

Метою господарської діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» є отримання прибутку шляхом задоволення потреб підприємств, установ та організацій усіх форм власності, для реалізації за рахунок отриманого прибутку соціальних та економічних інтересів його засновників.

ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» займає лідируючі позиції серед найбільших підприємств гірничо-металургійного комплексу України і є частиною міжнародного холдингу MittalSteel — виробника сталі № 1 у світі, а також одного з найбільших іноземних інвесторів у країні. Перша назва ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» — металургійний комбінат «Криворіжсталь», історія якого починається 4 серпня 1934р.

Основна продукція, що випускає Товариство:

- прокат арматурний гладкого профілю;
- прокат арматурний періодичного профілю;
- катанка 5,5-14,0 мм з вуглецевої сталі;
- катанка з низьковуглецевої і легованої сталі;
- катанка сталева канатна;
- прокат сортовий гарячекатаний з вуглецевих та легованих марок сталі;

- заготовка гарячекатана з вуглецевої сталі.

Вищим органом товариства є загальні збори акціонерів. Наглядова рада є органом товариства, що здійснює захист прав акціонерів, і в межах компетенції, визначеної статутом та чинним законодавством, контролює та регулює діяльність Генерального директора. Наглядова рада, засідання якої проводяться не рідше одного разу на квартал, координує взаємовідносини між акціонерами та менеджментом підприємства. Положення про загальні збори акціонерів та Положення про Наглядову раду визначають принципи роботи основних органів управління підприємства та їхньої взаємодії.

Загальні збори акціонерів мають право приймати рішення з усіх питань діяльності підприємства. До порядку денного річних загальних зборів включаються такі питання, як затвердження річного звіту, розподіл прибутку та збитків підприємства, прийняття рішення за наслідками розгляду звіту Наглядової ради та звіту Генерального директора.

Одноосібним Виконавчим органом Товариства, який здійснює управління його поточною діяльністю — є Генеральний директор, який на свій розсуд, та під власну відповідальність ухвалює всі рішення щодо питань, які складають його компетенцію (управління, виконання рішень загальних зборів акціонерів та Наглядової ради, представлення ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» у відносинах з третіми сторонами, ведення переговорів, затвердження внутрішніх розпорядчих документів), є підзвітним Загальним зборам і Наглядовій раді, організовує виконання їх рішень (рис. 2.1).

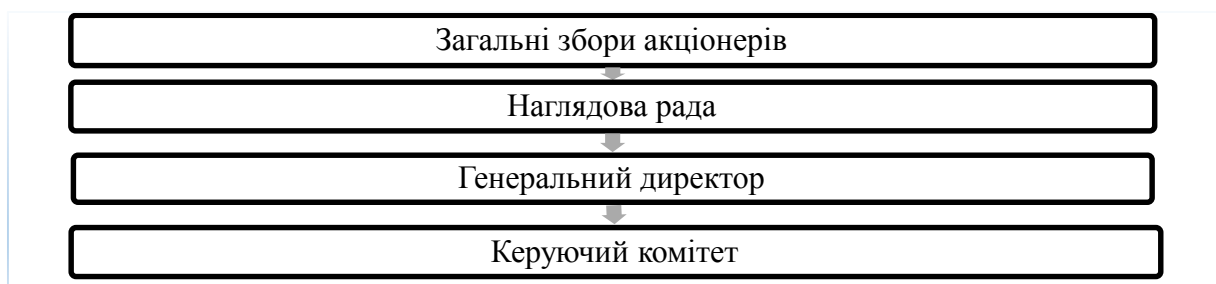

Рис. 2.1 – Структура управління ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Таблиця 2.1 – Аналіз складу та структури необоротних активів ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Показники	На 31 грудня 2016 р.		На 31 грудня 2017 р.		На 31 грудня 2018 р.		Відхилення 2018 р. до 2016 р., +/-	
	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%	тис. грн	%
Нематеріальні активи	56082	0,10	49101	0,09	260730	0,45	204648	0,34
первісна вартість	273041	0,51	286033	0,52	519817	0,89	246776	0,38
накопичена амортизація	-216959	-0,40	-236932	-0,43	-259087	-0,44	-42128	-0,04
Незавершені капітальні інвестиції	7438771	13,77	7968659	14,44	11084605	18,98	3645834	5,21
Основні засоби	46492196	86,06	47134368	85,41	47029241	80,54	537045	-5,52
первісна вартість	89883725	166,38	94645209	171,50	99984787	171,23	10101062	4,85
знос	-43391529	-80,32	-47510841	-86,09	-52955546	-90,69	-9564017	-10,37
Інвестиційна нерухомість	35631	0,07	33290	0,06	16329	0,03	-19302	-0,04
Первісна вартість	78818	0,15	81231	-169,44	62951	0,11	-15867	-0,04
знос	-43187	-0,08	-47941	-0,09	46622	0,08	89809	0,16
Усього необоротних активів	54022680	100	55185418	100	58390905	100	4368225	×

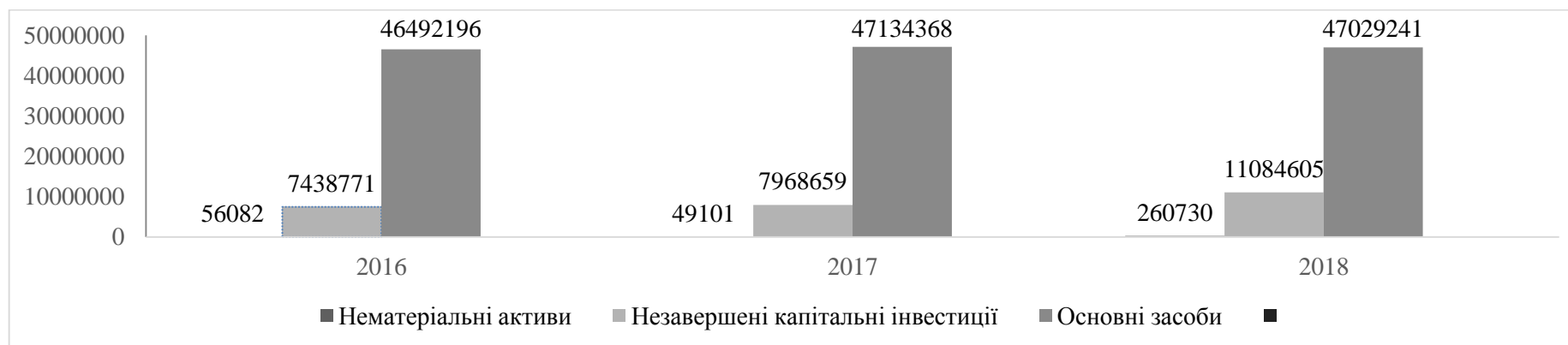

Рис. 2.2 – Динаміка залишкової вартості основних складових необоротних активів підприємства, тис. грн

Загальний аналіз економічних показників, які в цілому характеризують масштаби діяльності підприємства доцільно розпочати з оцінки складу та динаміки необоротних активів ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» (табл. 2.2).

Аналіз необоротних активів має важливе значення саме в аспекті визначення їхнього впливу на структуру загальних активів підприємства. Дані для проведення аналізу отримані з фінансової звітності підприємства, а саме балансів (звітів про фінансовий стан) за період з 2016 р. по 2018 р. (додаток Б).

Слід зазначити, що необоротні активи – це сукупність майнових цінностей підприємства, що багаторазово беруть участь у процесі операційного циклу та переносять частинами свою вартість на вартість виготовленої продукції (реалізованих товарів, робіт, послуг). Вони включають: нематеріальні активи; незавершені капітальні інвестиції; основні засоби; інвестиційну нерухомість; довгострокові біологічні активи; довгострокові фінансові інвестиції (які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств, інші фінансові інвестиції); довгострокову дебіторську заборгованість; відстрочені податкові активи; інші необоротні активи [20].

Необоротні активи ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» представлені нематеріальними активами, незавершеними капітальними інвестиціями, основними засобами та інвестиційною нерухомістю. Найбільша питома вага (понад 80,54% вартості всіх необоротних активів) припадає на основні засоби. З 2016 р. по 2018 р. їхня первісна вартість збільшилася на 537045,00 тис. грн, що пояснюється придбанням нових основних засобів.

Незавершені капітальні інвестиції, питома вага яких у загальній вартості необоротних активів у середньому коливається від 13 до 19%, збільшилися, за період, що був проаналізований, суттєво – на 3645834 тис. грн.

Найменшу питому вагу мають нематеріальні активи підприємства (0,45% у 2018р.) та інвестиційна нерухомість (0,03% у 2018р (рис. 2.1).

Формування, управління та аналіз оборотних активів є важливим напрямом поліпшення фінансового стану підприємства. Встановлення

оптимального співвідношення оборотних коштів у сфері виробництва та обігу має важливе значення для забезпечення грошовими коштами і виконання виробничої програми підприємства [29].

Аналіз складу та динаміки оборотних активів підприємства проведено за допомогою даних табл. 2.2.

Таблиця 2.2 – Динаміка оборотних активів підприємства, тис. грн

Показники	На 31 грудня			Відхилення			
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. до 2017 р.		2018 р. до 2016 р.	
				+/-	%	+/-	%
Запаси	7045190	9045451	12414142	3368691	37,24	5368952	76,21
у т.ч. виробничі запаси	4399651	5147704	5612546	464842	9,03	1212895	27,57
незавершене виробництво	2023035	2564228	3951192	1386964	54,09	1928157	95,31
готова продукція	622504	1333519	2850404	1516885	113,75	2227900	357,89
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	15269128	20929336	19416577	-1512759	-7,23	4147449	27,16
Дебіторська заборгованість за розрахунками:							
за виданими авансами	622231	267153	290549	23396	8,76	-331682	-53,31
з бюджетом	1046380	1720571	3531231	1810660	105,24	2484851	237,47
Інша поточна дебіторська заборгованість	89330	10787	1446542	1435755	13310,05	1357212	1519,32
Поточні фінансові інвестиції	11605	6368	1787	-4581	-71,94	-9818	-84,60
Грошові кошти та їх еквіваленти	2769304	1694595	2008813	314218	18,54	-760491	-27,46
Інші оборотні активи	91800	203370	173821	-29549	-14,53	82021	89,35
Всього оборотні активи	26944968	33877631	39283462	5405831	15,96	12338494	45,79

З аналізу даних табл. 2.2 видно, що в цілому загальна сума оборотних

активів ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» у 2018 р. збільшилась порівняно до 2017 року на 5405831,00 тис. грн або 15,96%. Також, у порівнянні з 2016 р. відбулося збільшення сукупних оборотних активів підприємства на 12338494,00 тис. грн або 45,79% (рис. 2.3).

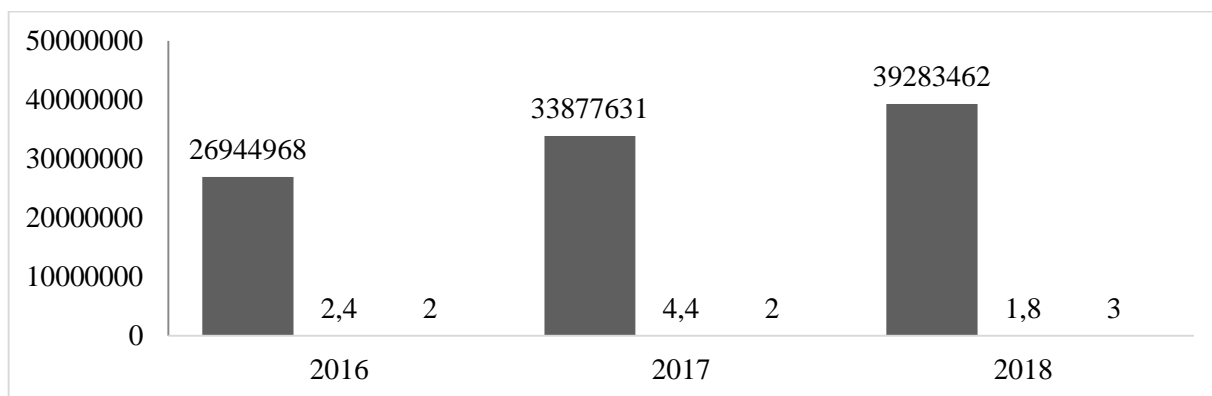

Рис. 2.3 – Зміни загальної величини оборотних активів підприємства за період з 2016 р. по 2018 р., тис. грн

При цьому за весь період, який був проаналізований, зростає дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги на 4147449 тис. грн (27,16%), що становлять найбільшу питому вагу в структурі оборотних активів підприємства. Також збільшилися запаси – на 5368952,0 тис. грн (76,21%). Гроші та їх еквіваленти зменшилися на 760491,0 тис. грн (27,46%) і поточні фінансові інвестиції – на 9818,0 тис. грн (84,60%).

Що стосується дебіторської заборгованості за розрахунками, то можна сказати наступне: за видами авансів зменшилася на 331682,0 тис. грн. (53,31%), з бюджетом збільшилася на 2484851 тис. грн. (237,47%).

Інша поточна дебіторська заборгованість збільшилася у 2018р.в порівнянні з 2016р. на 1357212 тис. грн., а в порівнянні з 2017р. – на 1435755 тис. грн.

Далі доцільно порівняти зміни, що відбулися з необоротними та оборотними активами підприємства, визначивши також тенденції щодо валюти балансу підприємства (табл. 2.3).

З аналізу даних табл. 2.3 видно, що за період аналізу більш суттєво

зросли оборотні активи підприємства (на 45,79%), їх питома вага менша. Така частка оборотних активів зумовлена здебільшого специфікою господарської діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Таблиця 2.3 – Аналіз динаміки необоротних та оборотних активів ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», тис. грн

Показники	На 31 грудня			Відхилення			
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. до 2017 р.		2018 р. до 2016 р.	
				+/-	%	+/-	%
Необоротні активи	54022680	55185418	58390905	3205487	5,81	4368225	8,09
Оборотні активи	26944968	33877631	39283462	5405831	15,96	12338494	45,79
Валюта балансу підприємства	80967648	89063049	97674367	8611318	9,67	16706719	20,63

Співвідношення необоротних і оборотних активів у динаміці відображає рис. 2.4.

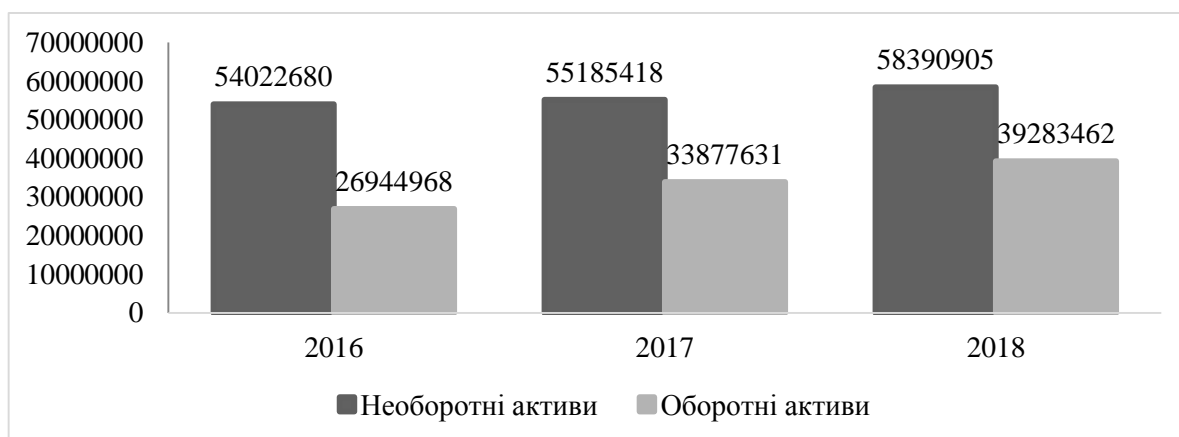

Рис. 2.4 – Зміни валюти балансу підприємства в 2016-2018рр., тис. грн.

В цілому валюта балансу в 2018 р. порівняно до попереднього року збільшилася на 8611318,0 тис. грн або 9,67%, а з 2016 р. по 2018 р. зросла на 16706719,0 тис. грн або 20,63%.

Власний капітал – це сума власних коштів підприємства, що є результатом його діяльності чи отримана від власників або учасників підприємства у вигляді внесків, придбаних акцій, паїв тощо. Капітал втілює в

собі ту частину активів підприємства, яку без будь-яких умов та обмежень можна визнати власністю підприємства. Від власного капіталу слід відрізнити суми зобов'язань та ті кошти, які утримуються підприємством для виконання певних цілей (програм), тобто від майбутніх, відкладених витрат [52].

Наступним був проаналізований власний капітал підприємства (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Аналіз власного капіталу ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», тис. грн

Показники	На 31 грудня			Відхилення			
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. до 2017 р.		2018 р. до 2016 р.	
				+/-	%	+/-	%
Зареєстрований (пайовий) капітал	3859533	3859533	3859533	0	0,00	0	0,00
Додатковий капітал	27824211	27808156	27563099	-245057	-0,88	-261112	-0,94
Резервний капітал	578930	578930	578930	0	0,00	0	0,00
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	27918328	32980175	42489338	9509163	28,83	14571010	52,19
Усього власний капітал	60181002	65226794	74490900	9264106	14,20	14309898	23,78

Зареєстрований (пайовий) капітал ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» був сформований у розмірі 3859533,0 тис. грн відповідно до статуту й не змінювався (як і резервний капітал). Додатковий капітал підприємства в 2018 р. було зменшено за рішенням засновників на 261112,0 тис. грн. У 2016 р. підприємство отримало нерозподілений прибуток у сумі 27918328,0 тис. грн., який у 2018р. зріс на 52,19% і становить 42489338,0 тис.грн.

Таким чином, загальна величина власного капіталу в 2018 р. порівняно до попереднього року зросла на 9264106,0 тис. грн або 14,20%, а порівняно до 2016 р. зростання становило 14309898,0 тис. грн або 23,78%. Така тенденція є позитивною для підприємства. На рис. 2.5 зображено динаміку основних

складових власного капіталу ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

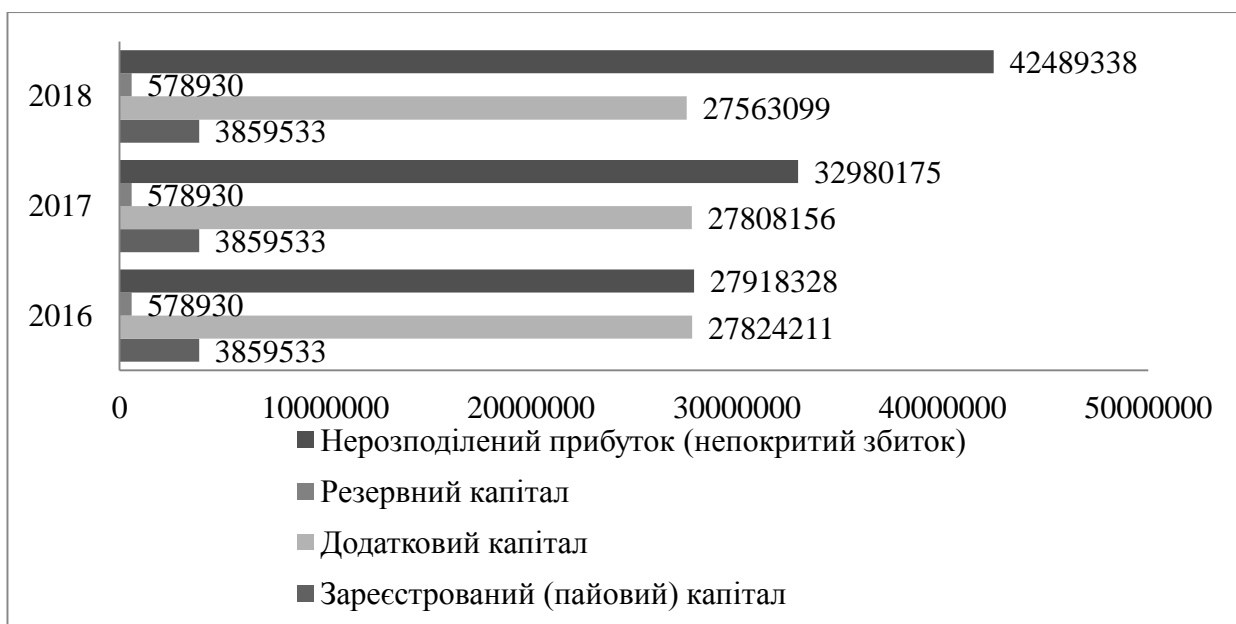

Рис. 2.5 – Динаміка складових власного капіталу підприємства, тис. грн

Далі проаналізуємо довгострокові зобов'язання ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» на основі фінансової звітності з 2016р. по 2018р. (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Аналіз довгострокових зобов'язань ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», тис. грн

Показники	На 31 грудня			Відхилення			
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. до 2017 р.		2018 р. до 2016 р.	
				+/-	%	+/-	%
Відстрочені податкові зобов'язання	4903101	4318061	3839467	-478594	-11,08	-1063634	-21,69
Пенсійні зобов'язання	1058100	1045127	1271607	226480	21,67	213507	20,18
Довгострокові кредити банків	0	0	1384413	1384413		1384413	
Інші довгострокові зобов'язання	0	189721	395635	205914	108,54	395635	
Довгострокові забезпечення	973862	1238961	1163540	-75421	-6,09	189678	19,48
Всього довгострокові зобов'язання	6935063	6791870	8054662	1262792	18,59	1119599	16,14

Зміни основних складових довгострокових зобов'язань репрезентує рис.

2.6.

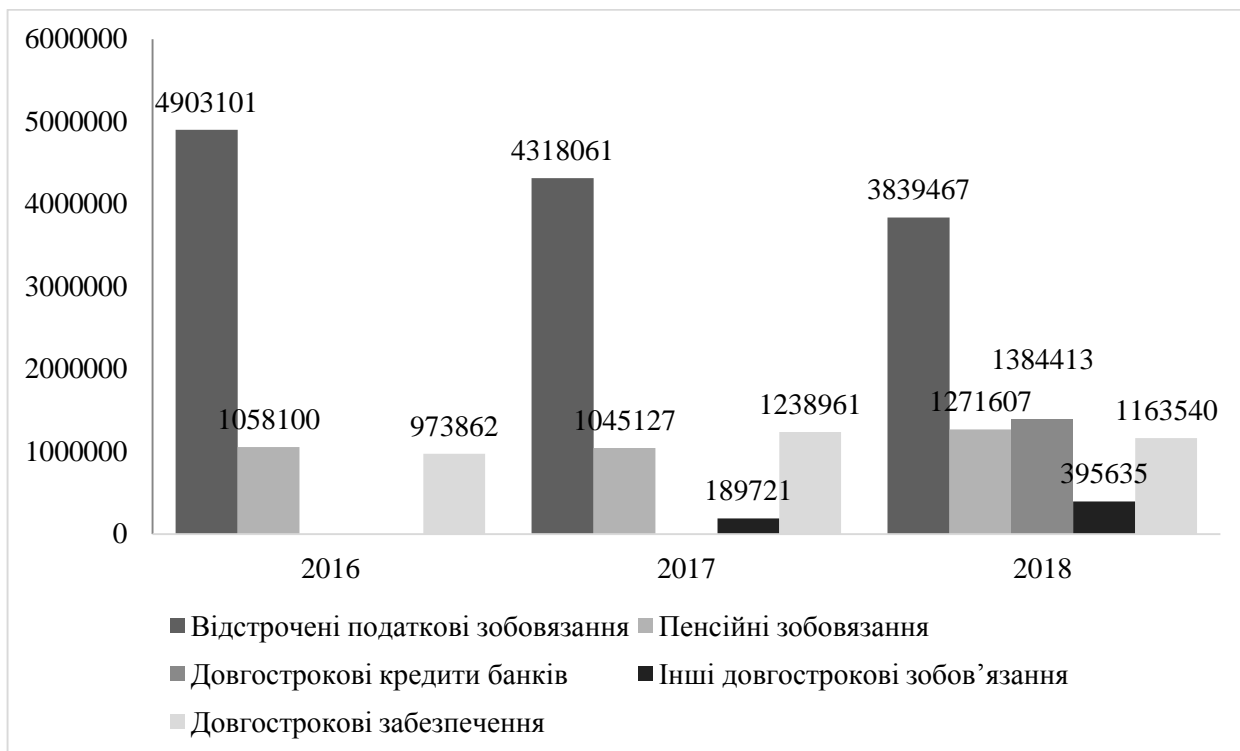

Рис. 2.6 – Динаміка довгострокових зобов'язань підприємства, тис. грн

У 2018 р. порівняно до попереднього року загальна величина відстрочених податкових зобов'язань ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» зменшилась на 478594,0 тис. грн або 11,8%, а за весь період аналізу – на 1063634,0 тис. грн або на 21,69%. Натомість, пенсійні зобов'язання збільшилися на 213507,0 тис. грн або на 20,18%. В 2018 році з'явилися довгострокові кредити в банках на загальну суму 1384413,0 тис. грн. Загалом сума довгострокових зобов'язань збільшилася в 2018 році в порівнянні з минулим на 1262792,0 тис. грн. або на 18,59%, у порівнянні з 2016р. – на 1119599,0 тис. грн. (16,14%).

Варто зазначити, що в сучасних умовах підприємствам доцільно залучати кошти саме на довготривалий термін, однак із урахуванням фінансового важеля, коли економічна віддача від їх використання більша, ніж проценти за кредит.

Поточні зобов'язання – це зобов'язання, які будуть погашені впродовж операційного циклу підприємства або повинні бути погашені впродовж

дванадцяти місяців, починаючи з дати балансу. Поточне зобов'язання визнається, якщо його оцінка може бути достовірно визначена та існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок його погашення. Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то його сума включається до складу доходу у звітному періоді [32].

В табл. 2.6 проаналізовані поточні зобов'язання підприємства, а на рис. 2.7 зображена їх динаміка за період з 2016 р. по 2018 р.

Таблиця 2.6 – Поточні зобов'язання ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», тис. грн

Показники	На 31 грудня			Відхилення			
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2018 р. до 2017 р.		2018 р. до 2016 р.	
				+/-	%	+/-	%
Поточна кредиторська заборгованість за:							
довгостроковими зобов'язаннями			83295	83295		83295	
товари, роботи, послуги	7911555	8897364	10027542	1130178	12,7	2115987	26,75
розрахунками з бюджетом	418104	908203	856932	-51271	-5,65	438828	104,96
у тому числі з податку на прибуток	104649	722497	700819	-21678	-3	596170	569,69
розрахунками зі страхування	78631	121290	136761	15471	12,76	58130	73,93
розрахунками з оплати праці	385269	573711	641157	67446	11,76	255888	66,42
Поточна кредиторська заборгованість за одержаними авансами	123070	276000	129650	-146350	-53,03	6580	5,35
Поточні забезпечення	17611	6544	3489	-3055	-46,68	-14122	-80,19
Інші поточні зобов'язання	4917343	4917343	3249979	-1667364	-33,91	-1667364	-33,91
Усього поточні зобов'язання	13851583	15700455	15128805	-571650	-3,64	1277222	9,22

З 2016 р. по 2018 р. збільшилися всі види поточних зобов'язань

підприємства, крім поточних забезпечень та інші поточні зобов'язання, що зменшилися відповідно на 14122,0 тис. грн і 1667364,0 тис. грн, або 80,19% та 33,91%.

У 2018 році з'явилася поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями у сумі 83295,0 тис. грн, За цей період збільшилася поточна кредиторська заборгованість: за товари, роботи, послуги – на 2115987,0 тис. грн. (26,75%) розрахунками з бюджетом – на 438828,0 тис. грн (104,96%), розрахунками зі страхування – на 58130,0 тис. грн (73,93%), розрахунками з оплати праці – на 255888,0 тис. грн (66,42%), інші поточні зобов'язання підприємства знизилися на 1667364,0 тис. грн або 33,91%.

Однак загальна величина поточних зобов'язань ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за період аналізу дещо зросла, а саме на 1277222,0 тис. грн, що в процентному вираженні становить 9,22%.

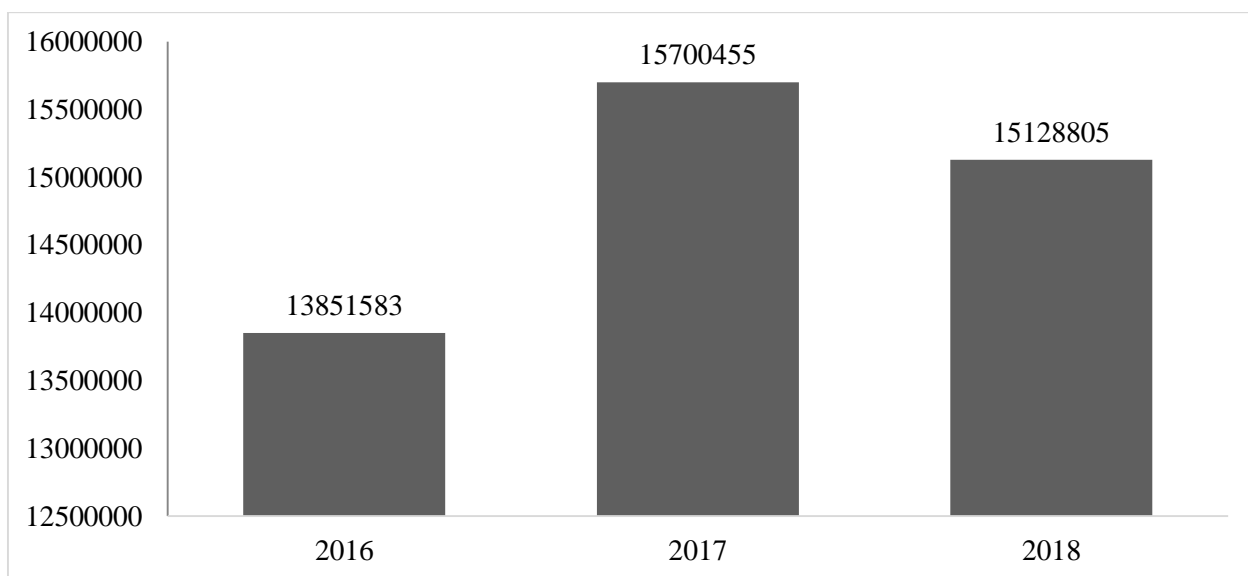

Рис. 2.7 – Динаміка поточних зобов'язань підприємства, тис. грн

Для можливості співставлення власного капіталу, довгострокових і поточних зобов'язань ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» їх було згруповано в табл. 2.7.

Таблиця 2.7 – Аналіз складу та структури пасивів підприємства

Показники	На 31 грудня	Відхилення
-----------	--------------	------------

				2018 р., +/-	
	2016 р.	2017 р.	2018 р.	до 2017 р.	до 2016 р.
Власний капітал:					
абсолютна величина, тис. грн	60181002	65226794	74490900	9264106	14309898
в структурі пасивів, %	74,33	73,24	76,26	3,03	1,94
Довгострокові зобов'язання:					
абсолютна величина, тис. грн	6935063	6791870	8054662	1262792	1119599
в структурі пасивів, %	8,57	7,63	8,25	0,62	-0,32
Поточні зобов'язання:					
абсолютна величина, тис. грн	13851583	17044385	15128805	-1915580	1277222
в структурі пасивів, %	17,11	19,14	15,49	-3,65	-1,62
Всього пасивів, тис. грн	80967648	89063049	97674367	8611318	16706719

З аналізу даних табл. 2.7 видно, що власний капітал має найбільшу питому вагу в структурі пасивів, а саме більше 75%. Довгострокові та поточні зобов'язання зменшуються на 1119599 тис. грн. та 1277222 тис. грн відповідно, або на 0,32% та 1,62%. Це позитивно відображається на фінансовій стійкості підприємства. Структуру пасиву балансу більш наглядно зображено на Рис. 2.8.

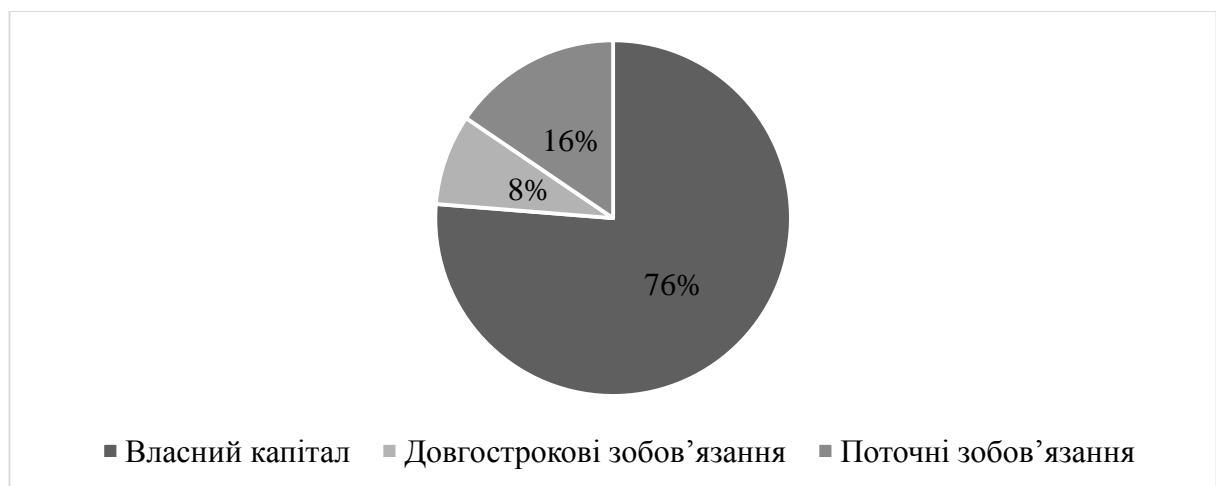

Рис. 2.8 – Структури пасивів ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», %

Отже, до позитивних тенденцій слід віднести збільшення питомої ваги в структурі сукупних пасивів довгострокових зобов'язань підприємства на тлі зменшення частки короткострокових зобов'язань, що може позитивно позначитися на показниках платоспроможності ПАТ «АрселорМіттал Кривий

Ріг». Разом з тим, велика частка власного капіталу зменшує фінансові ризики щодо ймовірної втрати фінансової стійкості підприємства.

Політика товариства щодо досліджень та розробок спрямована на: вирішення питань підвищення рівня виробництва; на покращення техніко-економічних показників; на зниження собівартості продукції; на економію енергоресурсів, сировини та матеріалів; підвищення безпеки праці. У 2018 році ПАТ «АкселорМіттал Кривий Ріг» проведено 44 дослідних роботи, економічний ефект яких склав 7,54 млн. доларів.

Можна визначити наступні переваги підприємства:

- власний видобуток залізної руди, що знижує залежність від коливань цін на сировину;
- низькі затрати металургійного виробництва;
- присутність на ринках з високим потенціалом зростання (внутрішній ринок, Західна і Північна Африка, Близький Схід, СНД та Балкани);
- географічна близькість до Європи та СНД – залізничне сполучення;
- близькість до портів Чорного моря – відкритий доступ до світових ринків.

2.2 Діагностика рівня поточної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» на основі аналізу його фінансового стану

Основна роль економічної діагностики полягає у трьох основних функціях, які вона виконує. До них відносять: функцію оцінки (визначення стану функціонування об'єкта управління); діагностичну (виявлення можливих змін стану об'єкта); пошукову (визначення можливих заходів покращення або відновлення стану суб'єкта управління). Саме за допомогою

цих функцій визначено роль економічної діагностики в підвищенні ефективності управління фінансовим станом підприємства.

Діагностика фінансового стану є обов'язковою складовою фінансового менеджменту будь-якого підприємства. Діагностика фінансового стану передбачає здійснення повномасштабного аналізу за результатами його господарської діяльності, яка, в свою чергу вважається ефективною, якщо підприємство [67]:

- раціонально використовує реальні ресурси;
- своєчасно погашає зобов'язання;
- функціонує рентабельно.

За умов трансформації економіки України в ринкову систему господарювання, значно зростає роль своєчасного та якісного аналізу фінансового стану суб'єктів господарювання, оцінки ліквідності, платоспроможності і фінансової стійкості, а також пошук шляхів підвищення і зміцнення фінансової стабільності. Особливого значення набуває об'єктивна оцінка потенційних можливостей збільшення прибутку підприємства.

Систематична діагностика фінансового стану підприємства, його платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості необхідна ще й тому, що дохідність будь-якого підприємства, розмір його прибутку багато в чому залежить від його платоспроможності. Метою діагностики фінансового стану ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» є оцінка динаміки розвитку підприємства та пошук резервів підвищення рентабельності виробництва і зміцнення комерційного розрахунку як основи стабільної роботи підприємства і виконання ним зобов'язань перед бюджетом, банком та іншими установами.

Відповідно, основними завданнями діагностики фінансового стану ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» слід визначати:

- проведення дослідження рентабельності та фінансової стійкості підприємства;
- визначення ефективності використання майна підприємства, забезпеченості його власними оборотними активами;

- проведення об'єктивної оцінки динаміки ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- аналіз ділової активності підприємства;
- визначення ефективності використання фінансових ресурсів [8].

Організація й функціонування комплексної системи забезпечення економічної безпеки повинні базуватися на наступних принципах: комплексності або системності; безперервності; законності; сполучення превентивних і реактивних заходів; диференційованості; сполучення гласності й конфіденційності; компетентності; економічної доцільності.

Для діагностики рівня економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» проаналізуємо майновий стан підприємства за 2016-2018рр.

Показники майнового стану – дозволяють охарактеризувати склад та структуру капіталу підприємства у статиці та динаміці, в тому числі основного та оборотного, визначити технічний та моральний стан основних засобів, тип відтворення та ефективність використання основних засобів.

Для узагальненої характеристики ефективності використання основних засобів ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» розрахуємо показники: фондоддачі, фондомісткості, фондоозброєності. З таблиці 2.8 видно, що рентабельність основних засобів збільшилася у 2018р. в порівнянні з 2017 на 1,07, а в порівнянні з 2016р. – на 1,68, що вказує на позитивну тенденцію роботи ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Також збільшилися темпи росту прибутку на 1 грн. основних засобів (з 0,03 у 2016р. до 0,10 в 2018р.), фондоддача (0,60 – у 2016р., до 0,70 – у 2018р.), фондоозброєність (2124,84 – у 2016р., до 3273,28 – у 2018р.). Позитивним є те що показник фондомісткості має тенденцію до зменшення (на 0,24 в 2018р. в порівнянні з 2016р.).

Таблиця 2.8 – Показники майнового стану ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Показник			Розрахунок на 31.12.2018	Відхилення 2018 р
----------	--	--	--------------------------	-------------------

	Розрахунок на 31.12.2016	Розрахунок на 31.12.2017		до 2017 р.	до 2016 р.
Фондомісткість	1,67	1,39	1,43	0,04	-0,24
Фондоозброєність	2124,84	2845,97	3273,28	427,31	1148,44
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,48	0,50	0,53	0,03	0,05
Фондовіддача	0,60	0,72	0,70	-0,02	0,10
Рентабельність основних засобів	0,76	1,37	2,44	1,07	1,68
Абсолютна сума прибутку на одну гривню основних засобів	0,03	0,05	0,10	0,04	0,07

Динаміку основних показників майнового стану ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» можна поглянути більш наглядно на Рис. 2.9

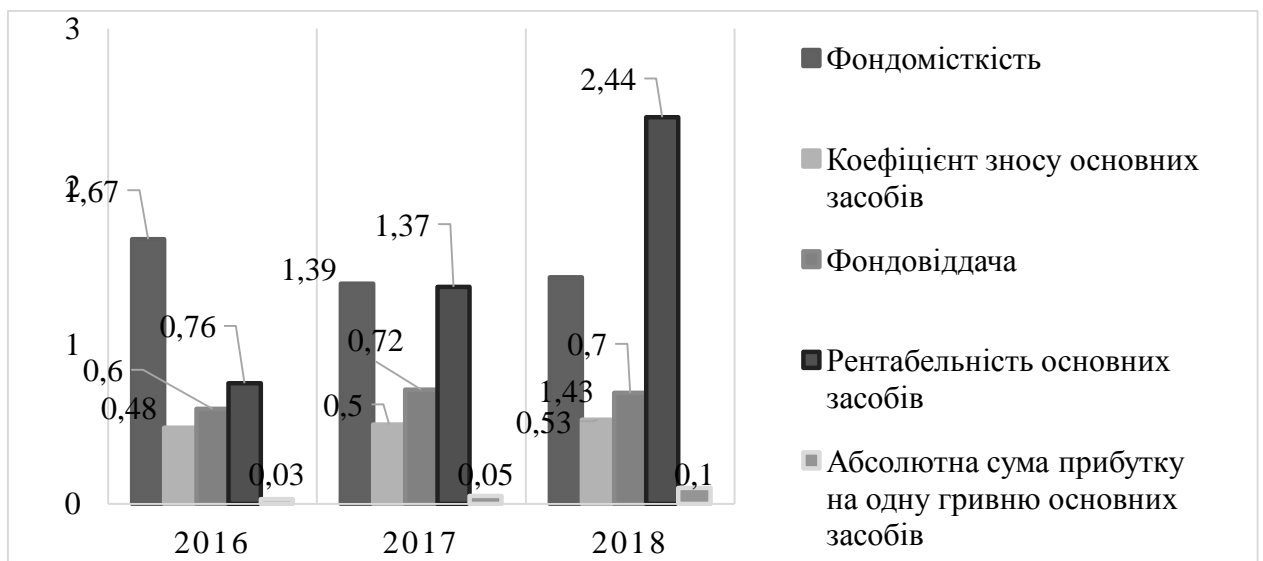

Рис. 2.9 – Динаміка основних показників майнового стану ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за період 2016-2018 рр.

Одним із важливих показників фінансового стану підприємства є ліквідність, сутність якої полягає в можливості підприємства в будь-який момент розрахуватися за своїми зобов'язаннями (пасивами) за допомогою майна (активів), яке є на балансі. Аналіз ліквідності доповнюється аналізом платоспроможності, яка характеризує спроможність підприємства своєчасно й

повністю виконати свої платіжні зобов'язання, які випливають із кредитних та інших операцій грошового характеру, що мають певні терміни сплати.

Ліквідність – термін, який характеризує здатність окремих видів майнових цінностей швидко і без значних втрат своєї вартості перетворюватися у грошові кошти. Аналіз ліквідності підприємства здійснюється шляхом розрахунку таких основних показників (коефіцієнтів): коефіцієнта покриття, коефіцієнта швидкої ліквідності, коефіцієнта абсолютної ліквідності, коефіцієнта співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості, чистого оборотного капіталу [11].

Коефіцієнт покриття розраховується як відношення оборотних активів до поточних зобов'язань підприємства та показує достатність ресурсів підприємства, які можуть бути використані для погашення його поточних зобов'язань. Коефіцієнт покриття показує, скільки грошових одиниць оборотних засобів припадає на кожну грошову одиницю короткострокових зобов'язань. Критичне значення коефіцієнту покриття дорівнює 1, значення коефіцієнту покриття у межах 1-1,5 свідчить про те, що підприємство своєчасно ліквідує борги.

Коефіцієнт швидкої ліквідності розраховується як відношення найбільш ліквідних оборотних засобів (грошових засобів та їх еквівалентів, поточних фінансових інвестицій та дебіторської заборгованості) до поточних зобов'язань підприємства. Він відображає платіжні можливості підприємства щодо сплати поточних зобов'язань за умови своєчасного проведення розрахунків з дебіторами.

Коефіцієнт абсолютної ліквідності обчислюється як відношення грошових засобів та їхніх еквівалентів і поточних фінансових інвестицій до поточних зобов'язань. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує, яка частина боргів підприємства може бути сплачена негайно. Значення коефіцієнта абсолютної ліквідності повинно бути у межах від 0,2 до 0,35.

Зниження значень показників ліквідності найчастіше говорить про загальне погіршення ситуації щодо забезпеченості оборотними коштами та

про необхідність серйозних заходів для управління ними на підприємстві, що досліджується [57].

Показники ліквідності стану ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» розраховано в табл. 2.9

Таблиця 2.9 – Показники ліквідності стану ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Показник	Розрахунок на 31.12.2016	Розрахунок на 31.12.2017	Розрахунок на 31.12.2018	Відхилення 2018 р	
				до 2017 р.	до 2016 р.
Коефіцієнт покриття	1,95	1,99	2,60	0,61	0,65
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,44	1,46	1,78	0,32	0,34
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,20	0,10	0,13	0,03	-0,07
Чистий оборотний капітал, тис. грн.	13093385,00	16833246,00	24154657,00	7321411,00	11061272,00

Коефіцієнт покриття збільшився у 2018р. в порівнянні з 2016р. на 0,65 і становить 2,60. Можна зробити висновок про те, що ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» володіє значним обсягом вільних ресурсів, які сформувалися завдяки власним джерелам. Одночасно, значне нагромадження запасів, відволікання коштів у дебіторську заборгованість може бути пов'язане з неефективним управлінням активами. У той же час ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», можливо, не повністю використовує свої можливості з одержання кредитів. Коефіцієнт швидкої ліквідності також збільшився і становить у 2018р. 1,78. Коефіцієнт абсолютної ліквідності у 2017-2018рр. став нижче норми, але не критичне.

Динаміку показників ліквідності стану ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за період 2016-2018рр. зображено на Рис. 2.10

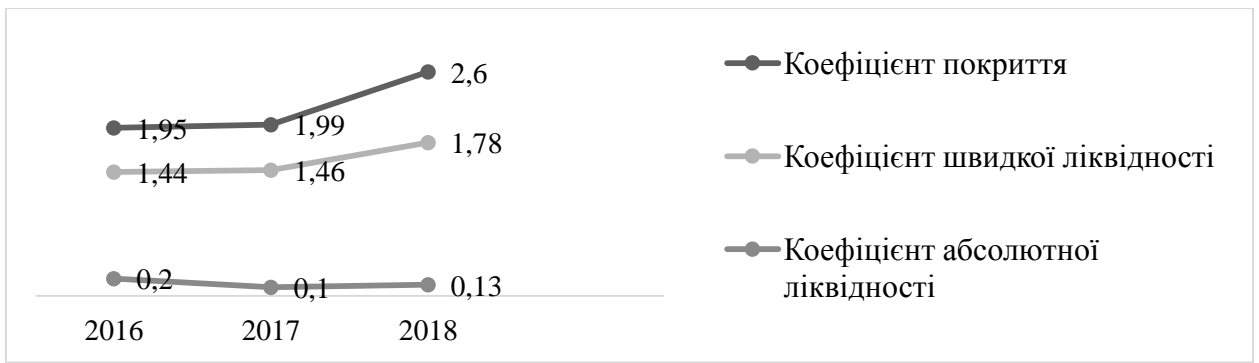

Рис. 2.10 – Динаміка основних показників ліквідності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за період 2016-2018 рр.

Визначальною характеристикою фінансового стану суб'єкта господарювання є його платоспроможність. Платоспроможність визначається здатністю суб'єкта господарювання до швидкого погашення своїх короткотермінових зобов'язань.

Розрахуємо основні показники платоспроможності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» (табл. 2.10).

З аналізу даних табл. 2.10 видно, всі показники мають тенденцію до збільшення, окрім коефіцієнту фінансування. В 2018 році коефіцієнт платоспроможності збільшився у 2018р. в порівнянні з 2016р. на 0,02 і становить 0,76. Коефіцієнт фінансування в даний період становить нижче норми і говорить про високий рівень фінансових ризиків. Високе значення коефіцієнту забезпечення власними оборотними засобами (вище норми) говорить про фінансову стійкість компанії і здатність проводити активну діяльність навіть в умовах відсутності доступу до позикових коштів і зовнішніх джерел фінансування компанії. Коефіцієнт маневреності власного капіталу становить у 2018р. 0,22 і мав тенденцію до збільшення, що свідчить про достатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів і частини оборотних.

Таблиця 2.10 – Показники платоспроможності (фінансової стійкості) ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Показник	Розрахунок на 31.12.2016	Розрахунок на 31.12.2017	Розрахунок на 31.12.2018	Відхилення 2018 р

				до 2017 р.	до 2016 р.
Коефіцієнт платоспроможності	0,74	0,73	0,76	0,03	0,02
Коефіцієнт фінансування	0,35	0,37	0,31	-0,05	-0,03
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	0,49	0,50	0,61	0,12	0,13
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	0,22	0,26	0,32	0,07	0,11
Коефіцієнт маневреності власних засобів	0,10	0,15	0,22	0,06	0,11

Розглянути динаміку показників платоспроможності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» можна на Рис. 2.11.

Рис. 2.11 – Динаміка основних показників платоспроможності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за період 2016-2018 рр.

Проаналізувавши показники платоспроможності, можна зробити висновок, що ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» має достатньо фінансів для забезпечення своєї діяльності та запобіганню економічних ризиків.

Розглянемо більш детально показники ділової активності підприємства (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Показники ділової активності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Показник	Розрахунок на 31.12.2016	Розрахунок на 31.12.2017	Розрахунок на 31.12.2018	Відхилення 2018 р	
				до 2017 р.	до 2016 р.
Коефіцієнт оборотності активів	0,21	0,20	0,18	-0,02	-0,03
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	1,07	0,88	0,85	-0,03	-0,22
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	5,36	8,81	4,68	-4,13	-0,68
Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	68,16	41,43	78,05	36,62	9,90
Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	340,02	412,50	428,45	15,94	88,43
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	2,19	1,70	1,27	-0,43	-0,92
Коефіцієнт оборотності основних засобів	0,19	0,18	0,17	-0,01	-0,01
Коефіцієнт оборотності капіталу	0,28	0,27	0,24	-0,03	-0,04

З табл. 2.11 видно, що показники ділової активності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» зменшилися у 2018р. у порівнянні з 2016р., терміни погашення дебіторської та кредиторської заборгованості збільшилися.

Коефіцієнт оборотних активів має тенденцію до зменшення, що означає зниження чистого доходу, що генерує кожна гривня, вкладена у підприємство. На 2018р. коефіцієнт становить 0,18, що на 0,03 менший за показник у 2016р. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості та дебіторської зменшилися у 2018р. в порівнянні з 2016р. на 0,22 і 0,68 відповідно, і становить 0,85 та 4,68.

Динаміку показників ділової активності відображає рис. 2.12.

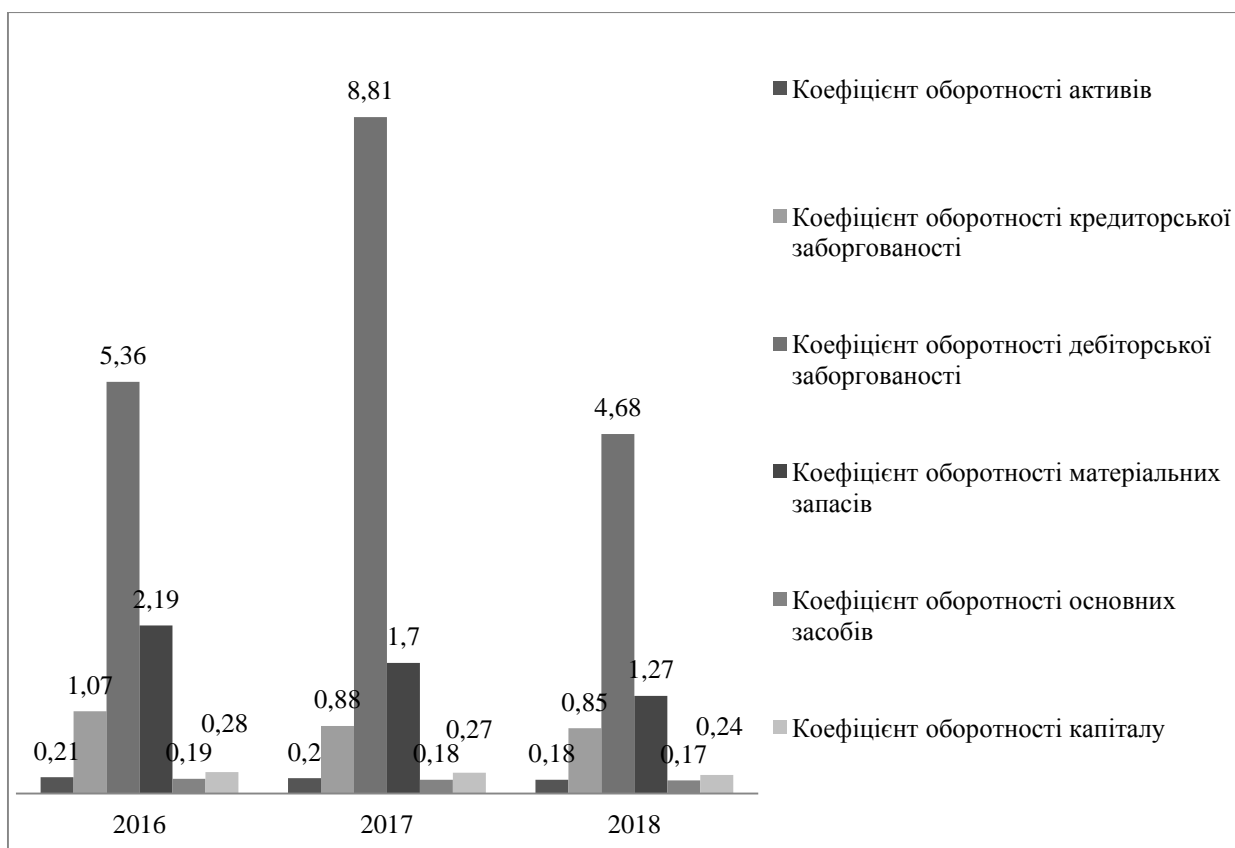

Рис. 2.12 – Динаміка основних показників ділової активності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за період 2016 - 2018 рр.

Показники рентабельності є важливими для характеристики складових формування прибутку та доходів підприємства. При аналізі виробництва показники рентабельності використовуються як інструмент інвестиційної політики і ціноутворення. Вони більш повно, ніж прибуток, характеризують кінцеві результати господарювання, тому що їх величина показує співвідношення між наявними та використаними ресурсами.

В табл. 2.12 проаналізовано зміни показників рентабельності «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Таблиця 2.12 – Показники рентабельності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Показник				Відхилення 2018 р

	Розрахунок на 31.12.2016	Розрахунок на 31.12.2017	Розрахунок на 31.12.2018	до 2017 р.	до 2016 р.
Коефіцієнт рентабельності активів	0,85	1,49	2,55	1,06	1,69
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	1,15	2,02	3,40	1,38	2,25
Коефіцієнт рентабельності діяльності	4,09	7,45	13,99	6,54	9,91
Коефіцієнт рентабельності продукції	7,01	10,59	18,35	7,76	11,33

Більш наглядно динаміку показників рентабельності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» видно на Рис. 2.13.

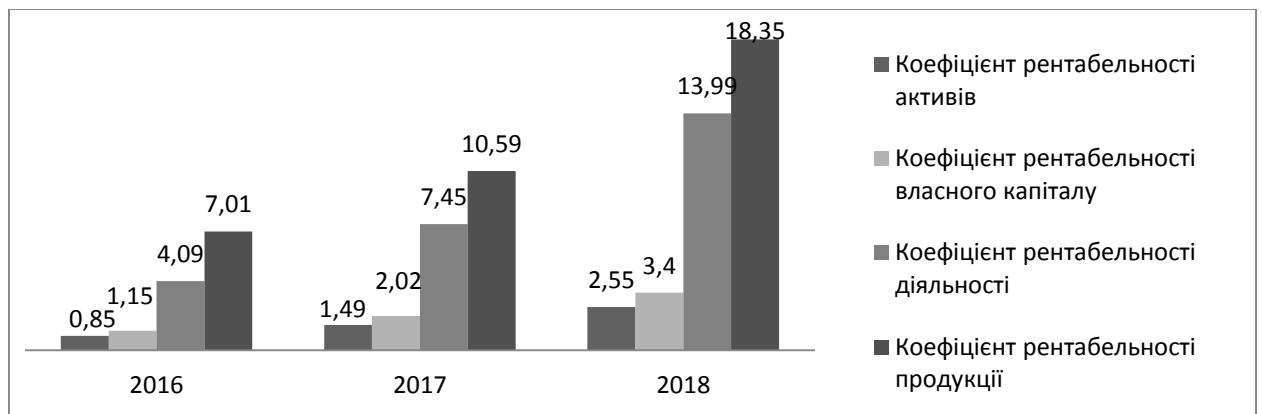

Рис. 2.13 – Динаміка основних показників рентабельності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за період 2016 - 2018 рр.

У період з 2016 – 2018 рр. показники рентабельності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» мають позитивну тенденцію до збільшення. Коефіцієнт рентабельності активів має невелике значення, але позитивну тенденцію (збільшення відбулося на 1,69 у 2018р. у порівнянні з 2016р.) Коефіцієнт рентабельності діяльності також збільшився, і в 2018 році становив 13,99, що на 9,91 більше ніж у 2016р. Найбільш позитивним є збільшення рентабельності продукції, на 11,33 у 2018р. в порівнянні з 2016р.

Отже, проведений економічний аналіз засвідчив досить неоднозначні тенденції щодо змін у фінансовому стані ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за період 2016-2018 рр., тому для остаточного висновку необхідно ще провести комплексне оцінювання економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

2.3 Визначення ефективності механізму забезпечення економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Економічну безпеку підприємства ПАТ «АкселорМіттал Кривий Ріг» можна трактувати, як:

- стан захищеності усіх систем підприємства при здійсненні господарської діяльності в певній ситуації;
- стан всіх ресурсів підприємства (капіталу, трудових ресурсів, інформації, технологій, техніки, прав) та підприємницьких здібностей, при якому можливе найефективніше їх використання для стабільного функціонування і динамічного бб науково-технічного та соціального розвитку, здатність запобігати або швидко нівелювати різні внутрішні та зовнішні загрози;
- сукупність організаційно-правових, режимно-охоронних, технічних, технологічних, економічних, фінансових, інформаційно-аналітичних та інших методів, спрямованих на усунення потенційних загроз та створення умов для забезпечення ефективного функціонування суб'єктів підприємницької діяльності відповідно до їхніх цілей та завдань;
- стан соціально-технічної системи підприємства, який дає змогу уникнути зовнішніх загроз і протистояти внутрішнім чинникам дезорганізації за допомогою наявних ресурсів, підприємницьких здібностей менеджерів, а також структурної організації та зав'язків менеджменту [61].

Для дослідження економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» будемо використовувати фінансовий метод діагностики, програмно-

цільовий метод та підхід на основі теорії економічних ризиків.

Отже, для фінансового методу використовуємо дані «Звіту про фінансовий стан» за 2016 – 2018 рр. З розрахунків отримуємо наступні показники (табл. 2.13).

Таблиця 2.13 – Основні показники економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2016 – 2018 рр.

Показники	За рік			Абсолютне відхилення, +/-	
	2016	2017	2018	2018 від 2017р.	2018 від 2016 р.
Власні обігові кошти	6158322	10041376	16099995	6058619,00	9941673,00
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	0,23	0,30	0,41	0,11	0,18
Коефіцієнт фінансової автономії	0,74	0,73	0,76	0,03	0,02
Коефіцієнт фінансової залежності	1,35	1,37	1,31	-0,05	-0,03
Коефіцієнт фінансової стабільності	2,90	2,74	3,21	0,48	0,32
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,83	0,81	0,85	0,04	0,02

Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами говорить про здатність підприємства фінансувати оборотні активи за рахунок власних коштів. Нормативним є значення від 0,1. У 2016р. цей коефіцієнт був 0,23, у 2017р. коефіцієнт дорівнював 0,30, що вказувало на велику здатність підприємства фінансувати оборотні активи за рахунок власних коштів, а у 2018р. він становить 0,41, що свідчить про те, що залучати додаткові кошти для покриття розривів у платіжному календарі не треба.

Ці значення показника фінансової автономії свідчать про те, що організація повною мірою використовує наявний потенціал. Норма становить $\geq 0,5$.

Коефіцієнт фінансової стійкості дозволяє вказати, яка частина активів

фінансується за рахунок довгострокових джерел фінансування — власного капіталу та довгострокових позикових фінансових ресурсів. Нормативним є значення 0,7- 0,9. У наших розрахунках цей показник 2016р. — 0,83, 207 — 0,81 і 2018р. — 0,85. Отже, банкрутство підприємству не загрожує.

Невід’ємною складовою безпечного та беззбиткового функціонування ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» є аналіз його потенційних небезпек (загроз, ризиків, яким піддається підприємство) та максимально можлива їх ліквідація. Ризик підприємство розглядає не як абстрактне поняття, яке може, або не може статись, а як передумову прояву загрози. Тому їм і приділяється значна увага. Фактори, що впливають на діяльність ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» можна розділити за відсотками їх впливу на діяльність підприємства. Це зображено в табл. 2.15.

Таблиця 2.15 – Впливовість зовнішніх чинників на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Фактори	% впливу
Стан економіки та ринків (економічні фактори)	5
Діяльність уряду (політико-інституційні фактори)	5
Структурні тенденції	3
Науково-технічні тенденції	5
Природно-екологічна складова	30
Тенденції ресурсного забезпечення	30
Демографічні тенденції	5
Соціально-культурна складова	2
Міжнародне середовище (по окремих країнах)	10
Інші фактори	5
Загальний %	100

Більш наглядно впливовість зовнішніх чинників на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» зображено на рис. 2.14.

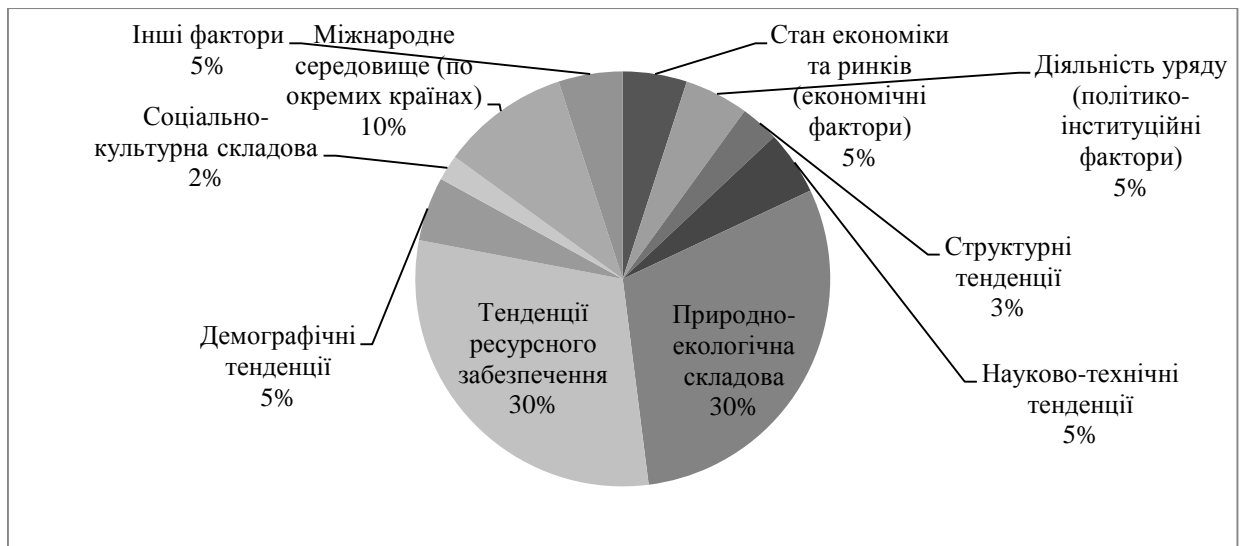

Рис. 2.14 – Впливовість зовнішніх чинників на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», %.

Внутрішні фактори, що впливають на діяльність ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» можна розділити за % їх впливу на діяльність підприємства. Це відображено в табл. 2.16.

Таблиця 2.16 – Впливовість внутрішніх чинників на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Фактор	% впливу
Виробництво	40
Маркетинг	20
Фінанси	25
Управління персоналом	10
Організаційна структура, влада	5
Загальний %	100

Як бачимо з вищезазначеного, підприємство не являється якоюсь відокремленою ланкою, а є частиною ринкових відносин з усіма можливими загрозами і небезпеками з боку як зовнішнього так і внутрішнього середовища. Тому важливе місце в забезпеченні нормального функціонування підприємства є захист від негативних наслідків цієї взаємодії.

<p style="text-align: center;">СИЛЬНІ СТОРОНИ</p> <ul style="list-style-type: none"> - використання фінансових важелів для збільшення прибутку - наявність нерухомості, - сильний менеджмент, - мережеві поставки, - інноваційна культура, - порівняно нижчий рівень ризику діяльності, - цінові переваги продукції, - використання новітніх технологій, - брендове ім'я. 	<p style="text-align: center;">СЛАБКІ СТОРОНИ</p> <ul style="list-style-type: none"> - відсутність приватної технології і патентів, - продукція ArcelorMittal і послуги не використовуються належним чином, - високий борговий тягар, - слабо розвинений онлайн-ринок, - слабе обслуговування клієнтів.
<p style="text-align: center;">МОЖЛИВОСТІ</p> <ul style="list-style-type: none"> - фрагментовані ринки забезпечують багато можливостей для розширення та збільшення частки ринку, - використання он-лайн ринку дозволить розширити свій бізнес при відносно невеликих затратах, - інновації можуть допомогти виготовити унікальні продукти та послуги, що відповідають пот-ребам клієнта, - нові ринки дозволяють розширити свій бізнес і диверсифікувати портфель продуктів і послуг, - міжнародні ринки пропонують нові можливості для розширення бізнесу і збільшення продаж. 	<p style="text-align: center;">ЗАГРОЗИ</p> <ul style="list-style-type: none"> - погана економіка може пошкодити бізнес ArcelorMittal шляхом зменшення кількості потенційних клієнтів, - нестабільність національної валюти, - сильна конкуренція на міжнародному ринку, - зміни смаків споживачів, - політична нестабільність, - існування товарів-замінників, - зміни в законодавстві.

Рис. 2.15 – SWOT-аналіз ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Таким чином, безпека підприємства займає щільне місце у життєдіяльності підприємства. Важливою складовою оцінки безпеки підприємства є SWOT-аналіз, який представлений у таблиці 2.17. Отже, проведений SWOT-аналіз свідчить про те, що підприємство має більше переваг та сильних сторін, аніж недоліків, тому ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» має конкурентні переваги у порівнянні з іншими компаніями. Таким чином, на даний час актуальними є наступні загрози безпеці ПАТ:

- незначні: зниження купівельної спроможності споживача, можливість настання стадії насичення ринку, недобросовісна конкуренція;
- помірні: поява товарів-конкурентів, зростання закупівельних цін;

– значні: географічне обмеження присутності на ринку, високі ставки оподаткування.

Проведемо оцінку економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» спираючись на фінансову складову. Пропонуємо досліджувати на основі оцінки фінансової стійкості та типу фінансової ситуації.

Таблиця 2.17 – Аналіз фінансової стійкості ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Показник	Розрахунок на 31.12.2016 р.	Розрахунок на 31.12.2017р	Розрахунок на 31.12.2018 р.	Відхилення 31.12.2018 від 31.12.2017
Наявність власних оборотних засобів	6158322	10041376	16099995	6058619
Наявність довгострокових джерел формування запасів	13093385	16833246	24154657	7321411
Показник загальної величини джерел формування запасів	26944968	33877631	39283462	5405831
Вартість запасів	7045190	9045451	12414142	3368691
Надлишок (+) або недостача (-) власних оборотних засобів	-886868	995925	3685853	1707,9
Надлишок (+) або недостача (-) довгострокових джерел формування	6048195	7787795	11740515	1707,9
Надлишок (+) або недостача (-) загальної величини джерел формування запасів	19899778	24832180	26869320	-4040,5
Показник фінансової стійкості	(0; 1,1) (нормальна фінансова стійкість)	(1; 1,1) (абсолютна фінансова стійкість)	(1,1,1) (абсолютна фінансова стійкість)	x

Методика визначення типу фінансового стану (фінансової стійкості) підприємства на засадах визначення достатності різних джерел фінансування для покриття запасів та витрат загальновідома в методології фінансового аналізу. Для визначення типу фінансового становища потрібно розрахувати трикомпонентний показник типу фінансового становища (S):

- 2016 р: $\Phi_{\text{вок}} < 0$; $\Phi_{\text{вд}} < 0$; $\Phi_{\text{зв}} < 0$; $\Rightarrow S = (0,1,1)$;
- 2017 р: $\Phi_{\text{вок}} < 0$; $\Phi_{\text{вд}} < 0$; $\Phi_{\text{зв}} < 0$; $\Rightarrow S = (1,1,1)$;
- 2018 р: $\Phi_{\text{вок}} < 0$; $\Phi_{\text{вд}} < 0$; $\Phi_{\text{зв}} < 0$; $\Rightarrow S = (1,1,1)$;

З таблиці видно, що на даному етапі своєї діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» перебуває в стані абсолютної фінансової стійкості. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що у підприємства для нормального функціонування в наявності достатній обсяг власних оборотних коштів, а стан економічної безпеки можна охарактеризувати як абсолютний.

Також для більш детальної оцінки економічної безпеки підприємства скористаємося методом рейтингової оцінки. Для розрахунку рейтингової оцінки економічної безпеки на основі фінансової складової було взято такі показники фінансової звітності, як оборотні активи, власний капітал, поточні зобов'язання, дохід, чистий прибуток. За основу береться найбільш відомий алгоритм, який запропонований О. Д. Шереметом [70].

В табл. 2.18 сформуємо матрицю вихідних даних, для розрахунку використовуємо п'ять показників, які відображаються в тис. грн. за роки здійснення фінансово-господарської діяльності підприємства.

Таблиця 2.18 – Матриця вихідних даних для оцінки економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Показники/ Роки	2016	2017	2018
Оборотні активи	26944968	33877631	39283462
Власний капітал	60181002	65226794	74490900
Поточні зобов'язання	13851583	17044385	15128805
Дохід	52961756	66185876	67963171
Чистий прибуток	2704116	5061847	9509163
$J = 1, m \quad i = 1, n$	60181002	66185876	74490900

В ході проведеного аналізу було визначено еталонне значення кожного показника. В подальшому проводиться розрахунок елементів нової матриці, яка складається з нормованих величин відносно вибраних еталонів $A_j(m+1)$ еталонне. Розрахунок проводитиметься за формулою (2.1)

$$X_{ij} = \frac{a_{ij}}{A_i(m+1)} \quad (2.1)$$

де a_{ij} – беруться показники(табл. 2.21).

Таблиця 2.19 – Показники для оцінки економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Показники/ Роки	2016	2017	2018
Оборотні активи	0,45	0,51	0,53
Власний капітал	1,00	0,99	1,00
Поточні зобов'язання	0,23	0,26	0,20
Дохід	0,88	1,00	0,91
Чистий прибуток	0,04	0,08	0,13

Для визначення величини рейтингу економічної безпеки підприємства використаємо формулу 2.2 або 2.3:

$$R_j = \sqrt{(1 - x_{1j})^2 + (1 - x_{2j})^2 + \dots + (1 - x_{nj})^2} \quad (2.2)$$

або

$$R_j = \sum_{i=1}^n (1 - x_{ij}) \quad (2.3)$$

Розраховуємо величину рейтингу економічної безпеки підприємства за 2016 – 2018 рр.:

$$\begin{aligned} R_{2016} &= \sqrt{(1 - 0,45)^2 + (1 - 1)^2 + (1 - 0,23)^2 + (1 - 0,88)^2 + (1 - 0,04)^2} \\ &= \sqrt{1,829} = 1,35 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} R_{2017} &= \sqrt{(1 - 0,52)^2 + (1 - 0,99)^2 + (1 - 0,26)^2 + (1 - 1)^2 + (1 - 0,08)^2} \\ &= \sqrt{1,633} = 1,28 \end{aligned}$$

$$R_{2018} = \sqrt{(1 - 0,53)^2 + (1 - 1)^2 + (1 - 0,2)^2 + (1 - 0,91)^2 + (1 - 0,13)^2}$$

$$= \sqrt{1,856} = 1,36$$

За одержаним значенням R_j всі показники за якими відображається стан економічної безпеки підприємства протягом досліджуваного періоду упорядковуються на графіку зміни рейтингової оцінки (рис. 2.16).

Рис. 2.16 – Рейтингова оцінка фінансової безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Здійснивши рейтингову оцінку фінансової безпеки підприємства оптимальний діапазон якої (1), дає можливість стверджувати про достатність забезпечення економічної безпеки підприємством, його високу конкурентоспроможність та ділові можливості на фінансовому ринку, вміння співпрацювати з фінансово-кредитними установами, а також вчасність та правильність прийняття фінансових рішень в кризових ситуаціях для збереження необхідного рівня своєї фінансової безпеки.

Висновок до розділу 2

ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» займає лідируючі позиції серед найбільших підприємств гірничо-металургійного комплексу України.

Необоротні активи ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» представлені

нематеріальними активами, незавершеними капітальними інвестиціями, основними засобами та інвестиційною нерухомістю. Найбільша питома вага (понад 80,54% вартості всіх необоротних активів) припадає на основні засоби. З 2016 р. по 2018 р. їхня первісна вартість збільшилася на 537045,00 тис. грн, що пояснюється придбанням нових основних засобів.

Загальна сума оборотних активів ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» у 2018 р. збільшилась порівняно до 2017 року на 5405831,00 тис. грн або 15,96%. Також, у порівнянні з 2016 р. відбулося збільшення сукупних оборотних активів підприємства на 12338494,00 тис. грн або 45,79%.

В цілому валюта балансу в 2018 р. порівняно до попереднього року збільшилася на 8611318,0 тис. грн або 9,67%, а з 2016 р. по 2018 р. зросла на 16706719,0 тис. грн або 20,63%.

Коефіцієнт рентабельності діяльності також збільшився, і в 2018 році становив 13,99, що на 9,91 більше ніж у 2016р. Найбільш позитивним є збільшення рентабельності продукції, на 11,33 у 2018р. в порівнянні з 2016р.

Проведений SWOT-аналіз свідчить про те, що підприємство має більше переваг та сильних сторін, аніж недоліків, тому ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» має конкурентні переваги у порівнянні з іншими компаніями.

Проаналізувавши основні фінансові показники економічної безпеки та провівши рейтингову оцінку, можна зробити висновок, що ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» здатне своєчасно сплачувати свої зобов'язання, має достатнє фінансове забезпечення для реалізації своєї діяльності та повною мірою використовую сій потенціал.

На даному етапі своєї діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» перебуває в стані абсолютної фінансової стійкості. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що у підприємства для нормального функціонування в наявності достатній обсяг власних оборотних коштів, а стан економічної безпеки можна охарактеризувати як абсолютний.

Але не слід забувати про стрімкі зміни в навколишньому середовищі, нормативній базі та економіці. Для ефективного функціонування

управлінському персоналу необхідно своєчасно проводити оцінку стану економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» для своєчасного запобігання зовнішніх та внутрішніх загроз.

3 ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПАТ «АРСЕЛОРМІТТАЛ КРИВИЙ РІГ»

3.1 Розробка ефективного механізму забезпечення економічної безпеки підприємства

У попередньому розділі дипломної роботи були виявлені основні ризики та загрози, які знижують рівень економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». Для зменшення ризиків та запобігання загроз на підприємстві потрібно не лише розробляти дієві заходи щодо управління ризиками, а й створити ефективний організаційно-економічний механізм управління економічною безпекою, який би з одного боку враховував корпоративні інтереси усіх сторін, зацікавлених в діяльності підприємства, а з іншого – відповідав би належному рівню безпекової корпоративної культури. З цією метою потрібно провести спеціальні дослідження рівня економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» на основі методу бальних оцінок.

Визначення оцінки рівня економічної безпеки проведемо в наступному порядку. По-перше, проведення розподілу показників за напрямками (складовими) економічної безпеки. По-друге, визначення основних показників економічної безпеки (індикаторів) для кожної складової та присвоєння еталонного значення для кожного такого показника. По-третє, розрахунок фактичного значення коефіцієнтів та визначення рівня забезпечення економічної безпеки i , відповідно, присвоєння бальної оцінки. Наступним етапом є підсумок всіх балів та знаходження узагальнюючого показника напрямку ($(\sum /) \max, \sum n$). Далі проводимо ранжування за значущістю перспектив (напрямків) економічної безпеки. І останнім, розраховуємо інтегральний показник економічної безпеки підприємства та визначаємо загальний рівень економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» [30].

Для визначення рівня економічної безпеки доцільно використати наступні складові:

- фінансова;
- кадрова;
- складова матеріально-технічного положення;
- складова внутрішніх бізнес-процесів.

Для того, щоб звести окремі показники до їхнього співставного вигляду, запропонована така шкала переводу з урахуванням факту недотримання нормативного (рекомендованого, граничного) значення (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Алгоритм визначення балів показників економічної безпеки

Рівні забезпечення економічної безпеки (бали)			
(0,8-1,0)	(0,5-0,8)	(0,2-0,5)	(0-0,2)
Максимальний	Високий	Достатній	Критичний

Безпечний рівень економічної системи забезпечується здатністю економічної безпеки підприємства протистояти загрозам, не допускаючи розвитку небезпеки – дестабілізуючих граничних змін. Для цього потрібно володіти відповідною інформацією як оперативного, так і аналітичного характеру про загрози, на основі якої попереджати їх виникнення чи реалізацію. У випадках настання загрози – ліквідувати її, після реалізації – відновлювати втрати, цілісність процесів чи об'єктів.

Фінансова складова є найбільш важливою, оскільки фінансова стабільність свідчить про забезпеченість підприємства власними фінансовими ресурсами, рівень їх використання, напрямки розміщення. До того ж, фінансова стабільність має тісний взаємозв'язок з ефективністю виробництва, а також з кінцевими результатами діяльності підприємства.

Проаналізуємо фінансову складову економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та розділимо за зонами безпеки за допомогою методу бальних оцінок в 2017 р. та 2018р (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Визначення узагальнюючого показника для оцінки фінансової складової економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2017 – 2018 рр.

Показник економічної безпеки (індикатор)	Еталонне значення	Фактичне значення		Бал узагальнюючого показника	
		2017р.	2018р.	2017 р.	2018р.
1. Рівень загальної платоспроможності (z)	2,5	1,99	2,6	0,5	1
2. Рівень абсолютної платоспроможності (p)	0,2	0,1	0,13	0,3	0,3
3. Рівень виконання своїх зобов'язань покрити за рахунок власних джерел (w)	2	0,73	2,55	0,3	1
4. Рівень використання прибутку на розвиток (b)	0,45	0,2	0,9	0,2	0,2
5. Рівень стабільності роботи підприємства	1	1,49	1,49	1	1
Ефективність управління фінансовою складовою економічної безпеки (max = 5)				2,3	3,5

З таблиці видно, що стан економічної безпеки за фінансовою складовою у 2018 р. збільшився в порівнянні з 2017р. Не зважаючи на збільшення показників фінансової складової, ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» все рівно знаходиться на недостатньому рівні економічної безпеки та фактичні показники підприємства значно менші за нормативні. Отже, за цим показником, можна говорити, що рівень економічної безпеки на достатньому рівні, але на межі з критичним.

Професійна, кваліфікована група спеціалістів здатна вивести підприємство на лідируючі позиції, а некваліфіковане управління, погане виконання службових обов'язків, відсутність трудової дисципліни можуть привести прибуткове підприємство до банкрутства. Високий рівень економічної безпеки більшою мірою залежить від професіоналізму персоналу, що працюють на підприємстві. Тому доцільно буде визначити рівень економічної безпеки цієї складової (табл. 3.3)

Таблиця 3.3 – Визначення узагальнюючого показника для оцінки кадрової складової економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2017 – 2018 рр.

Показник економічної безпеки (індикатор)	Еталонне значення	Фактичне значення		Бал узагальнюючого показника	
		2017р.	2018р.	2017 р.	2018р.
1. Продуктивність праці (ПП)	1922,75	2432,15	2351,04	1	0,7
2. коефіцієнт кваліфікації працівників підприємства (Кфск)	0,92678	0,86	0,79	0,3	0,5
3. Фондоозброєність працівників (Фоз)	2124,84	2845,97	3273,28	0,9	1
4. Середньооблікова чисельність (чол.)	24925	23256	20763	0,2	0,4
5. Коефіцієнт кадрового потенціалу (Ккп)	0,92	0,92	0,88	0,8	0,5
Ефективність управління кадровою складовою економічної безпеки (max = 5)				3,2	3,1

Проведений аналіз економічної безпеки кадрової складової показав, що керівництво не в повній мірі піклується про стан цього показника, що може призвести до зниження інших складових. Значно зменшився коефіцієнт кваліфікації працівників, а це може призвести до погіршення якості продукції і, як наслідок, зменшення показників рентабельності підприємства.

Кожне підприємство має набір технологій матеріального або інтелектуального виробництва, який використовуються при здійсненні його діяльності. Якість даних технологій та відповідність сучасним світовим стандартам суттєво впливають на ефективність діяльності підприємства та на перспективи його подальшого розвитку, а відповідно, і на забезпечення економічної безпеки. Отже, виникає необхідність виділення цієї складової та провести оцінку економічної безпеки саме за нею (табл. 3.4).

З таблиці 3.4 видно, що показники економічної безпеки збільшилися в 2018 р. в порівнянні з минулим, але все рівно знаходяться не на достатньому рівні.

Таблиця 3.4 – Визначення узагальнюючого показника для складової матеріально-технічного становища економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2017 – 2018 рр.

Показник економічної безпеки (індикатор)	Еталонне значення	Фактичне значення		Бал узагальнюючого показника	
		2017р.	2018р.	2017 р.	2018р.
1. Абсолютна сума прибутку на 1 грн ОЗ (Пос)	0,03	0,05	0,1	0,5	1
2. Фондовіддача (Фвід)	0,6	0,72	0,7	0,3	0,3
3. Коефіцієнт оборотності запасів (Козап)	2,19	1,7	1,27	0,3	1
4. Коефіцієнт зносу основних засобів (Кзоф)	0,2	0,48	0,53	0,2	0,2
5. Коефіцієнт придатності основних засобів (Кпроф)	0,8	0,99	1	1	1
Ефективність управління складовою матеріально-технічного становища економічної безпеки (max = 5)				2,3	3,5

І останнім показником є складова внутрішніх бізнес-процесів. Вона характеризується кінцевим результатом діяльності і показує на скільки ефективно підприємство використовую свої ресурси, як матеріальні так і фінансові (табл. 3.5).

Таблиця 3.5 – Визначення узагальнюючого показника для складової внутрішніх бізнес-процесів економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2017 – 2018 рр.

Показник економічної безпеки (індикатор)	Еталонне значення	Фактичне значення		Бал узагальнюючого показника	
		2017р.	2018р.	2017 р.	2018р.
1. Рентабельність основних засобів (Rn)	0,76	1,37	2,44	1	1
2. Коефіцієнт рентабельності власного капіталу (Rk)	1,15	2,02	3,4	1	1
3. Рентабельність діяльності, (Rд)	4,09	7,45	13,99	1	1
4. Коефіцієнт рентабельності продукції (Rp)	7,01	10,59	10,59	1	1
5. Собівартість реалізованої товарної продукції (тис.грн)	47924608	56562119	96562259	1	1
Ефективність управління складовою внутрішніх бізнес-процесів економічної безпеки (max = 5)				5	5

Не зважаючи на аналіз інших показників, ця складова використовується на повну міру і має найвищий показник економічної безпеки.

Для загальної оцінки також використаємо шкалу значень, яка дає змогу визначити рівень ефективності системи ризик-менеджменту на підприємстві (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Шкала значень для визначення рівня економічної безпеки

Критичний рівень	Достатній рівень	Високий рівень	Максимальний рівень
1-5	6-10	11-15	16-20

$$КПБ_{2017} = 2,3 + 3,2 + 4,4 + 5 = 14,9$$

$$КПБ_{2018} = 3,5 + 3,1 + 3,8 + 5 = 15,4$$

Комплексний показник безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» за 2017р. та 2018р. знаходиться на високому рівні. Але збільшення показника економічної безпеки у порівнянні з минулим роком є не суттєвим

При проведенні аналізу було виявлено, що на ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» відсутній відділ, який відповідає за економічну безпеку. Тому доцільно було створити службу економічної безпеки, тим паче що кількість персоналу дозволяє це зробити. В середині служби розподілити обов'язки та надати повноваження в межах цих обов'язків працівникам для більш ефективного управління забезпечення економічною безпекою та покращенням ефективності діяльності підприємства.

Для захисту корпоративних економічних інтересів ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», забезпечення власної економічної безпеки та координації діяльності суб'єктів безпеки пропонується організувати службу економічної безпеки підприємства (надалі – СЕБП). Структура служби економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» розроблена з урахуванням наукових методів та рекомендацій, які розглядалися у розділі 1, та власних можливостей й потреб підприємства. Особливість полягає у тому, що на зазначеному підприємстві працює велика кількість працівників, які

можуть виступати у ролі суб'єктів економічної безпеки. У зв'язку з великими розмірами ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» має потребу й можливості створювати окремі підрозділи чи вводити окремі посади задля безпекової діяльності. З огляду на наведені обставини організаційна структура СЕБП ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» може мати вигляд, що поданий на рис. 3.1.

Рис. 3.1 – Організаційна структура системи економічної безпеки підприємства ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» [Розроблено автором]

Формуючи службу економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» слід наголосити на тому, що основним суб'єктом її забезпечення є керівник та відповідальний за забезпечення економічної безпеки. Проведений аналіз організаційної структури ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» показав, що підприємство немає досвіду з питань взаємодії з іншими структурними підрозділами для захисту корпоративних економічних інтересів на ринку товарів і послуг, а також при встановленні й підтриманні корпоративних економічних відносин з іншими учасниками цих відносин. Тому, потрібно ретельно налагодити взаємодію у середині ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» між посадовими особами відповідальними за економічну безпеку.

При організації такої взаємодії слід виходити з наступного:

1) Посадові особи ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», з одного боку, є об'єктом як внутрішніх, так і зовнішніх загроз, від яких їх потрібно захищати, а з іншого – вони можуть бути самі по собі, а також у взаємодії із зовнішнім середовищем — джерелом загроз економічній безпеці підприємства, яким також потрібно протидіяти;

2) Посадові особи ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» в особі їх керівників та працівників — є відповідно суб'єктами та силами забезпечення економічної безпеки, які потрібно фахово для цього використовувати;

3) Посадові особи ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» володіють масивом інформації, який необхідно системно аналізувати, складаючи цілісну картину щодо потенційних і реальних загроз та стану економічної безпеки підприємства.

Для ефективного забезпечення економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» слід розробити відповідні рекомендації, в яких передбачити:

– можливі типові загрози для працівників цих підрозділів та основні способи їх попередження, виявлення та ліквідації;

– можливі найпоширеніші способи нанесення збитків ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» протиправними методами з метою отримання певних економічних вигод та методи їх попередження, виявлення та ліквідації.

До основних функцій служби економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» можна віднести:

1) Своєчасне виявлення та ліквідація загроз інтересам ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» із застосуванням юридичних, технічних, організаційних й інших засобів.

2) Організація внутрішньо-пропускового режиму в будівлях та приміщеннях ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», а також здійснення контролю за виконанням режимних вимог співробітниками підприємства, партнерами та відвідувачами.

3) Організація системи захисту інформації, що становить комерційну таємницю на підприємстві, виявлення можливих каналів витоку конфіденційної інформації.

4) Забезпечення інженерно-технічного захисту інформації в інформаційних системах ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

5) Організація робіт щодо створення системи фізичного захисту (охоронної сигналізації; системи контролю і управління доступом персоналу; відеоспостереження) на території ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» з використанням новітніх інженерно-технічних та програмних засобів.

6) Організація і проведення службових розслідувань за фактами правопорушень.

7) Організація та здійснення заходів з питань захисту економічних інтересів ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

8) Здійснення контролю за проведенням фінансових операцій з метою виявлення можливих передумов до нанесення економічних збитків підприємству.

9) Розробка та проведення профілактичних заходів з метою захисту фінансових та інших інтересів ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

10) Організація взаємодії із правоохоронними органами з питань захисту інтересів ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

11) Постійний збір і своєчасне надання отриманої інформації керівництву для прийняття управлінських рішень та реалізації основних інтересів ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Організують виконання зазначених безпекових функцій суб'єкти безпеки, тобто керівники і менеджери ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», яким делеговані відповідні функції та повноваження. Безпосередньо забезпечують економічну безпеку ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» суб'єкти, до яких відносяться співробітники ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», які безпосередньо реалізують заходи із забезпечення економічної безпеки та

інших структур, з якими укладені відповідні угоди (наприклад, приватні охоронні структури) про забезпечення економічної безпеки.

Інформаційне забезпечення СЕБП організовується й реалізується шляхом збору співробітниками СЕБП інформації, а також обов'язкового й ініціативного направлення іншими посадовими особами ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» в СЕБП інформації з питань, пов'язаних із забезпеченням безпеки. СЕБП розробляє й корегує перелік інформації, що повинна надходити з підрозділів підприємства, організує й контролює її надходження. Співробітники ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» вправі одержувати з СЕБП інформацію з питань безпеки в рамках своєї компетенції виключно з дозволу Генерального директора ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

Науково-методичне забезпечення СЕБП здійснюється з використанням можливостей ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», а також шляхом залучення спеціалізованих підприємств та організацій. З метою підвищення кваліфікації співробітники СЕБП із дозволу Генерального директора ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» можуть брати участь у семінарах і конференціях із проблем забезпечення безпеки комерційних структур. Відповідальним керівником СЕБП має бути за посадою заступник Генерального директора ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». Йому необхідно делегувати відповідні повноваження, тобто він має право:

- 1) Контролювати виконання затвердженої Генеральним директором ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» Програми забезпечення його безпеки.
- 2) Запитувати та отримувати від посадових осіб ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» необхідну інформацію і документи, що необхідні для своєчасного виконання покладених на нього завдань й функцій, рішень та доручень.
- 3) Направляти посадовим особам ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» обов'язкові для виконання документи з питань, що віднесені до компетенції СЕБП.

4) Надавати структурним підрозділам ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» роз'яснення та рекомендації з організації виконання рішень, прийнятих у товаристві з питань, економічної безпеки.

5) Вимагати від працівників ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» безперечного виконання вимог нормативно-правових актів, у тому числі відомчих – наказів, інструкцій, положень та інших документів, з метою забезпечення відповідного режиму та вирішення питань економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

6) Залучати за узгодженням з керівництвом ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» працівників інших структурних підрозділів до вирішення завдань, покладених на СЕБП.

7) Приймати участь за рішенням Генерального директора ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» у роботі з підготовки проектів локальних нормативно-правових актів та інших документів, а також у проведенні нарад, конференцій з питань економічної безпеки.

8) Інформувати Генерального директора ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» шляхом підготовки аналітичних довідок про всі виявлені, у межах своєї компетенції недоліки та порушення, вносити пропозиції щодо їх усунення.

9) Організовувати та проводити наради, надавати консультації з питань економічної безпеки.

10) При проведенні службових розслідувань вимагати від виконавців письмові пояснення щодо фактів порушення службових обов'язків, нанесення збитків економічним інтересам ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

11) Користуватися корпоративними засобами зв'язку, інформаційними базами даних та автотранспортом ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» тільки для виконання виробничих завдань і потреб.

12) Встановлювати за погодженням з Генеральним директором офіційні, від імені ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», відносини із

громадянами України, іноземними громадянами й особами без громадянства в інтересах забезпечення безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

13) Використовувати наявні в розпорядженні фінансові, матеріально-технічні й інші засоби.

14) Запитувати, за узгодженням з керівником ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», у державних, кооперативних, громадських організаціях та установах відомості й матеріали, необхідні для виконання СЕБП своїх функцій.

15) Встановлювати, за узгодженням з Генеральним директором ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», в інтересах забезпечення безпеки обмеження на використання інформації з обмеженим доступом співробітниками ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», а також інформації, переданої діловим партнерам і клієнтам.

16) Вести в межах своєї компетенції ділову переписку з посадовими особами ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», клієнтами, діловими партнерами.

17) Вести конфіденційне діловодство.

У разі необхідності СЕБП координує свою діяльність і здійснює взаємодію зі службами безпеки інших організацій, спеціалізованими установами та правоохоронними органами з метою досягнення погодженості дій в інтересах успішного вирішення спільних завдань.

Взаємодія здійснюється на основі укладених договорів або рішення Генерального директора ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» і включає:

- обмін інформацією;
- спільний аналіз стану безпеки;
- спільне планування діяльності за окремими напрямками та у цілому;
- взаємне використання наявних сил і засобів;
- спільне проведення заходів;
- інші спільні дії.

Згідно з наведеною організаційною структурою функції та повноваження відповідальних за конкретні напрями безпекової діяльності варто закріпити за відповідними посадами (табл. 3.7).

Таблиця 3.7 – Матриця розподілу посад та відповідальних у системі економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Назва посади	Відповідальні в системі економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»
Заступник Ген.директора	Відповідальний за забезпечення економічної безпеки
Інженер з кошторисної документації	Відповідальний за інформаційно-аналітичне забезпечення
Головний бухгалтер	Відповідальний за захист комерційної таємниці
Інженер з якості	Відповідальний за перевірку персоналу і проведення розслідувань у разі порушень
Директор технічний	Відповідальний за організацію охорони
Головний інженер	Відповідальний за безпеку праці
Менеджер з питань регіонального розвитку	Відповідальний за зв'язок з правоохоронними органами

Розширення сфери впливу має відбуватися через збільшення кількості відповідних функцій, а посилення впливу через наділення її відповідними повноваженнями.

Формуючи службу економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» слід дотримуватися чітких вимог, а саме:

1) Загальним керівником системи економічної безпеки є Генеральний директор ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

2) Визначаючи відповідальних у системі забезпечення економічної безпеки варто виходити з посади, а точніше на скільки її зміст відповідає безпековому напрямку.

3) У посадових інструкціях відповідальних за забезпечення економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» відповідні функції, повноваження та обов'язки мають бути прописані у повному обсязі.

4) Відповідальні за забезпечення економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» мають пройти спеціальне навчання та регулярно підвищувати кваліфікацію.

Закріплені напрями безпекової діяльності за відповідними посадами дозволять ефективніше взаємодіяти в середині ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» та зовнішніми структурами з безпеки.

3.2 Впровадження організаційних заходів для підвищення ефективності управління економічною безпекою ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Важливим для ефективного функціонування забезпечення економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» є розподіл між структурними підрозділами видових функцій економічної безпеки, який поданий у Додатку Г. Це дозволить впорядкувати і значно покращити централізацію управління та координацію дій різних фахівців підприємства для вирішення конкретних завдань щодо забезпечення економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», а також своєчасного виділення відповідних матеріально-технічних ресурсів для цього. Для реалізації цих функцій потрібно виконувати відповідні управлінські функції, планувати й організовувати їх виконання та здійснювати технологічний контроль. Управління забезпеченням економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» здійснюється по управлінській вертикалі згори вниз. На горизонтальному рівні здійснюється взаємодія та обмін інформацією необхідної для прийняття управлінських рішень в забезпеченні економічної безпеки. Головні завдання забезпечення управління полягає у ефективному використанні всіх власних ресурсів підприємства та можливостей зовнішніх суб'єктів економічної безпеки для організації комплексної протидії загрозам й небезпекам.

Важливим та складним компонентом забезпечення економічної безпеки підприємства, від роботи якого в значній мірі залежить ефективність її функціонування — є механізм управління. Механізм управління забезпеченням економічної безпеки – це сукупність органів управління всіх рівнів ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», нормативно-правових документів,

технічних засобів забезпечення процесу управління, формальних і неформальних взаємин, що складаються між внутрішніми суб'єктами управління в процесі організації і проведення заходів щодо протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам, а також взаємин із зовнішніми організаціями під час організації забезпечення безпеки підприємства 70].

Основні складові механізму управління забезпечення економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», через які, у кінцевому результаті, здійснюється управлінський вплив представлені на рис. 3.2.

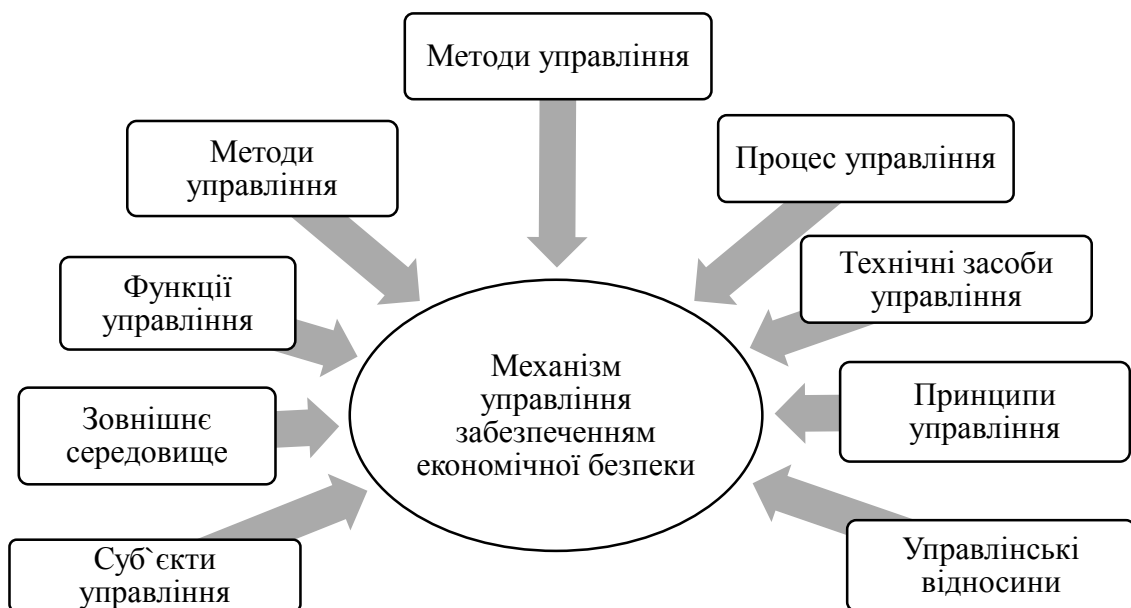

Рис. 3.2 – Основні складові механізму управління забезпечення економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

До суб'єктів управління забезпечення економічної безпеки підприємства відносяться керівники та менеджери ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». Принципи управління відображують вимоги до управління економічної безпеки, засновані на виявлених закономірностях. Управлінські відносини відображають види взаємозв'язків суб'єктів забезпечення економічної безпеки в ході управлінської діяльності. Функції характеризують зміст управління забезпечення економічної безпеки, описуючи дії суб'єкта.

Методи розкривають способи, застосовані в управлінській діяльності з протидії небезпекам, загрозам, тобто вказують, як вона здійснюється. Процес управління визначає порядок здійснення дій щодо забезпечення економічної безпеки підприємства.

Ефективність механізму управління забезпечення економічної безпеки, багато в чому залежить від рівня взаємодії і координації цієї діяльності всіх внутрішніх і зовнішніх суб'єктів системи забезпечення економічної безпеки підприємства по протидії внутрішнім, зовнішнім небезпекам і загрозам.

Взаємодія в забезпеченні економічної безпеки підприємства — це узгоджені дії всіх сил і засобів за завданнями, напрямками та часу заради досягнення конкретної мети з протидії несприятливих факторів у зовнішньому і внутрішньому середовищі підприємства. Координація як функція процесу управління займає в ньому проміжне положення між плануванням і регулюванням узгоджених дій для досягнення конкретної мети в забезпеченні економічної безпеки. Сутність взаємодії полягає у взаємній допомозі та підтримці сторін, що співпрацюють. Реально воно можливе лише на основі обопільного інтересу кожної з цих сторін і неможливо без взаємного розуміння суті спільно розв'язуваних питань і згоди з приводу предмета, процедур і наслідків цієї взаємодії. Взаємна згода сторін обумовлює довіру між ними, без чого неможливо вирішувати поставлені завдання. Взаємодія виступає в якості інтегруючого чинника, який об'єднує різні частини у визначений тип цілісності. В результаті об'єднання зусиль декількох раніше розрізнених суб'єктів забезпечення економічної безпеки в одне ціле, значно підвищується її можливості щодо вирішення поставлених завдань.

Управління забезпеченням економічної безпеки підприємства — це об'єктивно зумовлена послідовність дій з забезпечення економічної безпеки підприємства. Весь процес управління забезпечення економічної безпеки підприємства може містити вісім основних етапів (рис. 3.3).

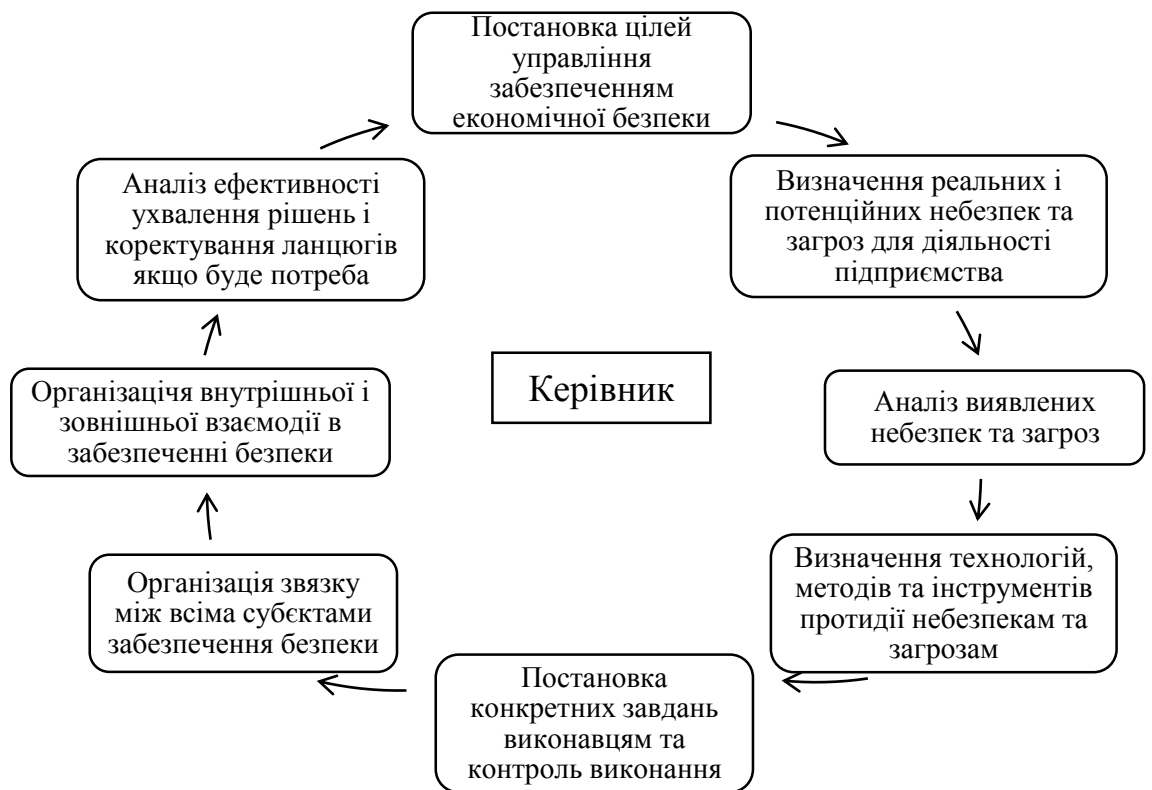

Рис. 3.3 – Основні етапи процесу управлінням забезпечення економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Етап постановки цілей управління забезпеченням економічної безпеки характеризується використанням методів виявлення реальних і потенційних небезпек і загроз, а також аналізу наявних можливостей зі зниження їхнього рівня й активної протидії їм, в рамках стратегії безпеки, тактичних і оперативних планів забезпечення економічної безпеки підприємства.

На етапі аналізу небезпек, загроз і ризиків можуть використовуватися методи якісного й кількісного аналізу: методи збору наявної й нової інформації, моделювання діяльності підприємства, стану й можливого розвитку небезпек, загроз, статистичні та ймовірні методи й т. і.

На третьому етапі виробляється зіставлення ефективності різних методів впливу на небезпеки, загрози: запобігання небезпек, загроз, зниження їхнього рівня, активна протидія і ліквідація негативних для підприємства, у випадку їхньої реалізації. Цей етап завершується прийняттям рішення про оптимальний вибір необхідних методів протидії небезпекам, загрозам для діяльності підприємства.

На четвертому етапі керівник підприємства, керівники й провідні спеціалісти всіх структурних підрозділів за активної участі всіх фахівців штатної служби безпеки визначають технології, методи, методики й інструменти протидії небезпекам, загрозам.

На п'ятому етапі Генеральним директором здійснюється постановка конкретних завдань структурним підрозділам із здійснення заходів у сфері забезпечення безпеки. Керівники структурних підрозділів ставлять завдання конкретним виконавцям, організовують виконання і здійснюють контроль.

На шостому етапі організовується оперативний зв'язок між суб'єктами служби безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг».

На сьомому етапі Генеральний директор разом з керівниками структурних підрозділів організує внутрішню й зовнішню взаємодію в системі економічної безпеки.

На восьмому етапі управління забезпеченням економічної безпеки керівник підприємства разом з відповідальним за економічну безпеку оцінює ефективність ухвалених рішень щодо протидії небезпекам та загрозам для підприємства. Результатом даного етапу повинно стати нове знання про небезпеки, загрози, а також адекватність заходів, проведених на підприємстві з протидії їм, що дозволяє, за необхідності, уточнити раніше поставлені цілі управління системою забезпечення безпеки. А також здійснити коректування обраних методів впливу на небезпеки, загрози. Таким чином, на кожному з етапів використовуються свої методи управління системою протидії небезпекам, загрозам.

Результати кожного етапу стають вихідними даними для наступних етапів, утворюючи систему прийняття рішень зі зворотним зв'язком. Така система забезпечує максимально ефективне досягнення цілей, оскільки знання, одержане на кожному з етапів, дозволяє корегувати не тільки методи впливу на небезпеки, загрози, але й самі цілі управління забезпеченням безпеки підприємства. Базовим етапом, що дозволяє сформувати ефективний механізм управління забезпеченням економічної безпеки, є етап аналізу

небезпек, загроз. Завданням аналізу є виявлення джерел і причин небезпек, загроз та причин їх виникнення.

При проведення аналізу необхідно:

- визначити потенційні зони небезпек, загроз;
- виявити реальні і потенційні небезпеки, загрози, що супроводжують діяльність підприємства;
- спрогнозувати можливий негативний вплив на підприємство виявлених небезпек, загроз.

Підсумкові результати якісного аналізу ризику, у свою чергу, служать вихідною інформацією для проведення кількісного аналізу. На етапі кількісного аналізу ризику визначаються числові значення ймовірності настання ризикових подій і обсягу викликаного ними збитку або вигоди.

Управління забезпеченням економічної безпеки підприємства повинно здійснюватися на принципах колегіальності для прийняття рішень спільної справи. Після ухвалення рішення воно є обов'язковим для виконання усіма співробітниками ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». Ухвалене рішення в сфері економічної безпеки підприємства може бути оскаржено тільки після його обговорення у команді. Не підлягають виконанню управлінські рішення в сфері безпеки підприємства, які суперечать чинному законодавству України, створюють загрозу для життя або завдають шкоди навколишньому середовищу. Управління забезпеченням економічної безпеки підприємства здійснюється на основі наказів, розпоряджень, вказівок та інших документів виданих особами, відповідальними за економічну безпеку підприємства, відповідно до займаних ними посад. Будь-який документ, що зачіпає питання захисту й безпеки підприємства, проходить процес узгодження з відповідальним керівником за економічну безпеку підприємства. Інформація, необхідна для прийняття управлінських рішень, яка надається від відповідального за інформаційно-аналітичну діяльність підприємства на ім'я Генерального директора ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» — має конфіденційний характер. Порядок доведення і ступінь ознайомлення з даною

інформацією посадових осіб, яких вона стосується, визначає Генеральний директор ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг». Однак варто чітко усвідомлювати одну особливість, що у наші дні підприємство стає усе більше динамічним, тобто в ньому дуже багато складових постійно змінюється, це стосується цілей його бізнесу, корпоративних структур, що випускають продукцію і надають послуги, використовуваних виробничих процесів, ринків збуту й інших компонентів. Ці зміни неминуче приводять до зміни загальних підходів на підприємстві й колишніх процедур, призначених для управління ризиками й забезпечення безпеки. А це вимагає постійного відстеження змін, що відбуваються (моніторинг), щоб колишні компоненти не почали працювати проти безпеки.

3.3 Удосконалення аналітично-інформаційного забезпечення механізму забезпечення економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Забезпечення стабільної роботи та розвитку підприємства в умовах економічної кризи та високої конкуренції в значній мірі залежить від ефективності інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності його системи економічної безпеки. В умовах високої невизначеності економічних процесів, що відбуваються в міжнародній та національній економіці, керівники підприємств для прийняття правильних рішень на стратегічному та тактичному рівнях управління повинні вчасно одержувати об'єктивну інформацію про всі зміни, що відбуваються в зовнішньому та внутрішньому середовищі, в першу чергу про фактори небезпек та загроз.

Для ефективного інформаційно-аналітичного забезпечення системи управління та економічної безпеки підприємства необхідно створити ефективні механізми моніторингу та аналізу всіх небезпечних процесів та явищ, що відбуваються в його зовнішньому та внутрішньому середовищі.

Проблема забезпечення економічної безпеки в сучасних умовах має

глобальний характер. В умовах ринкових стосунків стабільна праця і розвиток підприємств залежить від багатьох внутрішніх і зовнішніх факторів.

Вивчення зовнішнього середовища з метою виявлення існуючих і потенційних загроз економічній безпеці підприємства потрібно розглядати, як безперервний процес, в основі якого лежить аналіз множини конкретних явищ і подій, що відбуваються в навколишньому до підприємства світі [40].

Аналіз зовнішнього середовища є процесом, за допомогою якого розробники стратегії підприємства враховують всі зовнішні фактори, щоб визначити існуючі та можливі для підприємства небезпеки та загрози. Якісний аналіз дозволяє передбачити стан та динамку розвитку існуючих факторів небезпек та загроз, а також спрогнозувати появу нових. Він дає час для прийняття правильних рішень щодо забезпечення економічної безпеки підприємства, дозволяє спланувати діяльність системи економічної безпеки, розробити механізм взаємодії внутрішніх і зовнішніх суб'єктів системи безпеки, визначити найбільш ефективні технології, методи та засоби протидії зовнішнім небезпекам та загрозам.

Внутрішнє середовище піддається впливу з боку керівництва підприємства. Однак варто враховувати, що не всі його складові можуть контролюватися однаково.

З позиції забезпечення економічної безпеки необхідно, в першу чергу, приділяти увагу тим напрямкам, що становлять інтерес для конкурентів, а також постійно контролювати ті складові внутрішнього середовища, від яких значною мірою залежить стійкість і ефективність роботи підприємства.

Вивчення прогнозування процесів, що відбуваються в зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства це найбільш складний і відповідальний напрямок діяльності служби економічної безпеки підприємства. Модель інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності систем управління та економічної безпеки підприємства надано у рис. 3.6.

Під час розгляду проблеми організації інформаційно-аналітичної роботи необхідно визначитися з її змістом і особливостями проведення.

Інформаційно-аналітичне забезпечення – це збір, аналіз та надання керівникам усіх рівнів інформації, необхідної для ефективного попередження або зниження впливу негативних внутрішніх і зовнішніх факторів.

Зміст інформаційно-аналітичної діяльності у системі економічної безпеки полягає у наступному:

- збір, обробка та аналіз інформації про процеси, що відбуваються у зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства;
- вивчення конкурентів, їхніх прагнень і методів конкурентної боротьби;
- вивчення криміногенної обстановки в регіоні, місті, районі;
- вивчення партнерів та клієнтів;
- вивчення та прогнозування розвитку подій у сегменті ринку, де здійснює діяльність підприємство;
- своєчасне інформування керівництва про події (їх можливий розвиток) що відбуваються у економіці, науці, техніці, політиці і в суспільстві, які можуть створити загрози для підприємства.

Пріоритетне значення під час проведення роботи по збору інформації має якість інформації. Якість інформації – це властивості інформації, що визначають рівень її практичної придатності для діяльності підприємства та його системи економічної безпеки. Якість інформації залежить від таких характеристик: актуальність; своєчасність; ймовірність; повнота; важливість. Важливою складовою частиною управлінської діяльності в галузі економічної безпеки є аналітична робота.

Аналітична робота здійснюється з метою оцінки інформації та підготовки пропозицій для прийняття рішення керівництвом підприємства та його системи безпеки. Зміст аналітичної роботи – це зведення отриманої інформації у логічно обґрунтовану систему просторово-тимчасових, причинно-наслідкових та інших залежностей, що дозволяють дати правильну оцінку процесам, що відбуваються в зовнішньому та внутрішньому середовищі підприємства.

Для проведення аналітичної роботи застосовуються закони й методи розумової діяльності, а також технічні засоби, за допомогою яких здійснюється пошук та обробка інформації з метою отримання нових знань необхідних для забезпечення економічної безпеки підприємства. Для підвищення корпоративної культури, щоб, у свою чергу, підвищити рівень економічної безпеки підприємства (для зростання прибутку, підвищення рівня продуктивності праці, зниження конфліктів у колективі, зниження плинності кадрів і т.і.) ми пропонуємо вжити таких заходів:

- 1) Розробити ефективну систему «культурного відбору» при прийомі на роботу нових співробітників.
- 2) Грамотно та зважено підходити до організації курсів підвищення кваліфікації та навчання.
- 3) Впровадити на підприємстві різноманітні тренінги для підвищення корпоративної культури та згуртованості колективу.
- 4) Проводити семінари і тренінги для інформування працівників щодо економічної безпеки, їх основних функцій та завдань, відповідальність за надання недостовірних даних та наслідки.
- 5) Ввести чітко вироблену нормативну базу з корпоративної культури: корпоративного кодексу, кодексу поведінки співробітників, кодексу взаємин з клієнтами із суворим їх дотриманням.

За двома останніми пропозиціями розрахуємо економічний ефект від впровадження заходів. Проводити семінари і тренінги по відділам організації для інформування працівників щодо економічної безпеки, їх основних функцій та завдань, відповідальність за надання недостовірних даних та наслідки. Вихідні дані наведено у табл. 3.8.

Таблиця 3.8 – Вихідні дані для впровадження семінарів та тренінгів з підвищення рівня інформованості працівників щодо економічної безпеки

Показники	Величина показника
Середньоденний обсяг виручки від діючих заходів з корпоративної	2060

культури до введення нових, тис. грн.	
Відносний приріст середньоденного обсягу виручки від впроваджених заходів з корпоративної культури в порівнянні з раніше існуючими,%	6
Кількість днів обліку обсягу виручки, дні	260
Прибуток на 1 грн. від реалізації заходів з корпоративної культури, грн	454,60
Витрати на заходи щодо вдосконалення корпоративної культури, тис. грн.	60

Приріст обсягу реалізації заходів, можна визначити за формулою:

$$V = (V_{\text{ср.дн}} * B * КД) / 100 \quad (3.2)$$

де $V_{\text{ср.дн}}$ - середньоденний обсяг виручки від діючих заходів по організаційній культурі до введення нових, тис. грн.; B - відносний приріст середньоденного обсягу виручки від впроваджених заходів в порівнянні з раніше існуючими за рекламний період в порівнянні з до рекламним періодом,%; $КД$ - кількість днів обліку обсягу виручки.

Приріст обсягу реалізації заходів з корпоративної культури ($КК$) дорівнює:

$$V = (2060 * 6 * 260) / 100 = 32136 \text{ тис. грн.}$$

Приріст прибутку можна розрахувати за формулою:

$$П = Пр * B \quad (3.3)$$

де $Пр$ - прибуток на 1 грн. від реалізації заходів. B - відносний приріст середньоденного обсягу виручки від впроваджених заходів в порівнянні з раніше існуючими за рекламний період в порівнянні з до рекламним періодом,%;

Приріст прибутку від реалізації заходів з корпоративної культури дорівнює:

$$П = 454,6 * 0,6 = 272,76 \text{ тис. грн.}$$

Економічний ефект від проведення заходів визначається за формулою:

$$ЕЕ = П - Вт \quad (3.4)$$

де П - приріст прибутку Вт - поточні річні витрати на проведення заходів з корпоративної культури, тис. грн.

Економічна ефективність від реалізації заходів щодо вдосконалення корпоративної культури дорівнює:

$$EE = 272,76 - 60 = 212,76 \text{ тис. грн.}$$

Аналогічним способом розраховуємо економічну ефективність від введення чітко виробленої нормативної бази з корпоративної культури із суворим її дотриманням. Вихідні дані наведено у табл. 3.9.

Таблиця 3.9 – Вихідні дані для впровадження семінарів та тренінгів з підвищення рівня інформованості працівників щодо економічної безпеки

Показники	Величина показника
Середньоденний обсяг виручки від діючих заходів з корпоративної культури до введення нових, тис. грн.	2060
Відносний приріст середньоденного обсягу виручки від впроваджених заходів з корпоративної культури в порівнянні з раніше існуючими, %	3
Кількість днів обліку обсягу виручки, дні	260
Прибуток на 1 грн. від реалізації заходів з корпоративної культури, грн	454,60
Витрати на заходи щодо вдосконалення корпоративної культури, тис. грн.	60

Приріст обсягу реалізації заходу з корпоративної культури дорівнює:

$$V = (2060 * 3 * 260) / 100 = 16068 \text{ тис. грн.}$$

Приріст прибутку від реалізації заходу з корпоративної культури дорівнює:

$$P = 454,60 * 0,3 = 136,38 \text{ тис. грн.}$$

Економічна ефективність від реалізації заходу щодо вдосконалення корпоративної культури дорівнює:

$$EE = 136,38 - 60 = 76,38 \text{ тис. грн.}$$

Разом економічна ефективність від впровадження заходів складає:

$$212,76 + 76,38 = 289,14 \text{ тис. грн.}$$

Економічний ефект від впровадження заходів з підвищення рівня корпоративної культури — суттєвий і дорівнює 289,14 тис. грн.

Висновок до розділу 3

Рівень економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» знаходиться на високому рівні, але буде доцільним проведення оцінки економічної безпеки кожного року, так як це впливає на ефективну діяльність та результативність підприємства.

Доведено, що комплексна оцінка рівня економічної безпеки є сукупністю функціональних елементів, принципів і аналітично-економічних засобів, а також матеріального забезпечення, спрямованих на координацію роботи щодо планування, аналізу, прогнозування оцінювання та контролю над загрозами, які виникають перед підприємством під час його діяльності.

Було опрацьовано сучасні науково-методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки, що дало можливість удосконалити методичний підхід для оцінки рівня економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», шляхом комплексного оцінювання його економічної безпеки. Зокрема були виділені чотири складові економічної безпеки (фінансова, кадрова, матеріально-технічна, складова внутрішніх бізнес-процесів), здійснено добір відповідних показників, відпрацьований спосіб бальної оцінки для забезпечення більш точної оцінки економічної безпеки підприємства.

Надані рекомендації щодо ефективного управління механізмом забезпечення економічної безпеки. Наголошено на доцільності створення служби економічної безпеки для забезпечення ефективності діяльності підприємства та вчасному реагуванні на внутрішні та зовнішні загрози. Розроблено структуру служби, надано рекомендації щодо функцій, розподілу обов'язків і відповідальності в межах своїх повноважень за економічну безпеку своєї ділянки роботи.

Запропоновані заходи щодо удосконалення аналітично-інформаційного забезпечення механізму забезпечення економічної безпеки.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає підстави запропонувати таке визначення: під забезпеченням економічної безпеки підприємства слід розуміти реалізацію всіх елементів економічної безпеки для уникнення ймовірних втрат та отримання найбільш оптимального рівня економічної безпеки як у певний момент, так і на майбутнє. А саме поняття «економічної безпеки» повинно розглядатися у сукупності складових з утворенням конкретної системи на кожному підприємстві та створенням заходів враховуючи індивідуальність цього підприємства.

Умовами забезпечення економічної безпеки підприємства є легітимність усіх видів його діяльності, використання системного підходу до забезпечення економічної безпеки підприємства та відповідне ресурсне забезпечення. При цьому враховувати, що для кожного підприємства зовнішні і внутрішні загрози є індивідуальними, але з певними типовими рисами.

Для оцінювання економічної безпеки підприємства важливо правильно розробити методику її проведення, що передбачає аналіз різних аспектів економічної діяльності підприємства, її підсистем. Крім того, аналіз повинен мати динамічний характер. Для досягнення точної оцінки економічної безпеки підприємства було згруповано перелік вимог, яким має відповідати методика оцінки рівня економічної безпеки вітчизняних підприємств.

Оцінювання економічної безпеки підприємства доцільно проводити щоквартально з метою постійного моніторингу його діяльності, підвищення конкурентоспроможності на ринку металургії та підтримання здатності опиратися впливу внутрішніх та зовнішніх загроз у разі створення нового виду діяльності (нового продукту), зміни видів діяльності або підвищення ефективності діяльності підприємства тощо.

Методика оцінювання рівня економічної безпеки підприємства була запропонована з урахуванням її складових і функціональних елементів,

зорієнтованих на досягнення мети шляхом реалізації низки завдань оцінки економічної безпеки підприємства.

ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» займає лідируючі позиції серед найбільших підприємств гірничо-металургійного комплексу України.

Необоротні активи ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» представлені нематеріальними активами, незавершеними капітальними інвестиціями, основними засобами та інвестиційною нерухомістю. Найбільша питома вага (понад 80,54% вартості всіх необоротних активів) припадає на основні засоби. З 2016 р. по 2018 р. їхня первісна вартість збільшилася на 537045,00 тис. грн, що пояснюється придбанням нових основних засобів.

Загальна сума оборотних активів ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» у 2018 р. збільшилась порівняно до 2017 року на 5405831,00 тис. грн або 15,96%. Також, у порівнянні з 2016 р. відбулося збільшення сукупних оборотних активів підприємства на 12338494,00 тис. грн або 45,79%.

В цілому валюта балансу в 2018 р. порівняно до попереднього року збільшилася на 8611318,0 тис. грн або 9,67%, а з 2016 р. по 2018 р. зросла на 16706719,0 тис. грн або 20,63%.

Коефіцієнт рентабельності діяльності також збільшився, і в 2018 році становив 13,99, що на 9,91 більше ніж у 2016р. Найбільш позитивним є збільшення рентабельності продукції, на 11,33 у 2018р. в порівнянні з 2016р.

Проведений SWOT-аналіз свідчить про те, що підприємство має більше переваг та сильних сторін, аніж недоліків, тому ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» має конкурентні переваги у порівнянні з іншими компаніями.

Проаналізувавши основні фінансові показники економічної безпеки та провівши рейтингову оцінку, можна зробити висновок, що ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» здатне своєчасно сплачувати свої зобов'язання, має достатнє фінансове забезпечення для реалізації своєї діяльності та повною мірою використовую сій потенціал.

На даному етапі своєї діяльності ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» перебуває в стані абсолютної фінансової стійкості. Виходячи з цього, можна

зробити висновок, що у підприємства для нормального функціонування в наявності достатній обсяг власних оборотних коштів, а стан економічної безпеки можна охарактеризувати як абсолютний. Рівень економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» знаходиться на високому рівні, але буде доцільним проведення оцінки економічної безпеки кожного року, так як це впливає на ефективну діяльність та результативність підприємства.

Доведено, що комплексна оцінка рівня економічної безпеки є сукупністю функціональних елементів, принципів і аналітично-економічних засобів, а також матеріального забезпечення, спрямованих на координацію роботи щодо планування, аналізу, прогнозування оцінювання та контролю над загрозами, які виникають перед підприємством під час його діяльності. Було опрацьовано сучасні науково-методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки, що дало можливість удосконалити методичний підхід для оцінки рівня економічної безпеки ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», шляхом комплексного оцінювання його економічної безпеки. Зокрема були виділені чотири складові економічної безпеки (фінансова, кадрова, матеріально-технічна, складова внутрішніх бізнес-процесів), здійснено добір відповідних показників, відпрацьований спосіб бальної оцінки для забезпечення більш точної оцінки економічної безпеки підприємства.

Надані рекомендації щодо ефективного управління механізмом забезпечення економічної безпеки. Наголошено на доцільності створення служби економічної безпеки для забезпечення ефективності діяльності підприємства та вчасному реагуванні на внутрішні та зовнішні загрози. Розроблено структуру служби, надано рекомендації щодо функцій, розподілу обов'язків і відповідальності в межах своїх повноважень за економічну безпеку своєї ділянки роботи. Зазначимо, що економічний ефект від створення служби економічної безпеки становить 289,14 тис. грн.

Запропоновані заходи щодо удосконалення аналітично-інформаційного забезпечення механізму забезпечення економічної безпеки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабіна Н. О. Сучасні технології підтримки економічної безпеки у корпорації. *Новітні технології корпоративного менеджменту в умовах сучасних соціально-економічних трансформацій*: колективна монографія / За ред. д.е.н. С.В. Захаріна. К.: КНЛУ, 2014. 226 с.
2. Безугла Н. С. Економічна безпека підприємства. Суть економічної безпеки підприємства : підруч.– Д.: Колос, 2010. 67 с.
3. Білокомірова Я. М. Інформаційне забезпечення економічної безпеки підприємницької діяльності. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2010. № 29. С. 308–312.
4. Близнюк А. О. Аналіз стану системи управління економічною безпекою підприємств. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*: зб. наук. пр. Харків. нац. автомоб.-дорож. ун-т. Харків, 2015. №3(10), Т. 2. С. 121–124.
5. Бойко І. В. Дефініції «ризик», «загроза», «небезпека» як об'єкти наукових досліджень у напрямі економічної безпеки підприємства. *Приазовський економічний вісник*. 2017. № 5. С. 94–98.
6. Буколова В. В. Індикаторний підхід в оцінюванні в економічній безпекології: проблеми застосування. *Бізнес Інформ*. 2017. № 7. С. 36–42.
7. Варічева Р. В. Методичні підходи до оцінки якості економічної безпеки підприємства: облікове забезпечення. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. № 3. Т.1. С. 88–93.
8. Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія [за ред. Т. Г. Васильціва]. Львів, 2012. 386 с.
9. Васюта Ю. А., Горбунова А. В. Сучасні загрози економічній безпеці підприємства. *Молодіжна наука у контексті суспільно-економічного*

розвитку країни : зб. тез доповідей учасників III Міжнар. інтернет-конф., м. Черкаси, 22 листопада 2019 р. Черкаси, 2019. С. 77–79..

10. Гавловська Н. І. Інституціональна природа економічної безпеки суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. *Бізнес Інформ*. 2016. № 5. С. 26–31.

11. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємства Навч. посіб. - 2-ге видання. - К.: Центр учбової літератури, 2010. 488 с.

12. Гриценко А. С. Стратегічні засади зміцнення економічної безпеки підприємств. *Облік і фінанси*. 2018. № 2(80). С. 118–124.

13. Грунін О. А. Економічна безпека організації: навч. посібник. К.: *Освіта*, 2012. 160 с.

14. Євдокімов Ф. І. Є.В. Мізіна Економічна стійкість підприємства як фактор його стабільності/ *Зб. наук. праць Донецького державного технічного університету*. Донецьк: ДГТУ, 2001. С. 16–25.

15. Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізми забезпечення, управління : монографія. Львів.: Ліга-Прес, 2012. 240–256 с.

16. Животенко В. О. Оцінка рівня економічної безпеки у системі антикризового управління підприємством. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*: збірник / Полтав. ун-т економіки і торгівлі. Полтава, 2015. №1(69), ч. 2. С. 112–117.

17. Забродський В. А., Кизим М. О. Власність, економічна безпека і держава. *Економічна кібернетика*. 2000. №3–4. С. 58–63.

18. Захожай В. Б., Головач Н. А., Захожай К. В., Казак О. О. Інформаційно-аналітичне забезпечення економічної безпеки (статистичний аспект). *Наукові праці МАУП*. 2014. № 42 (3). С. 158–162.

19. Івченко Є. А. Управління трансформаційними процесами в системі економічної безпеки підприємства. *Економіка і право*. 2016. №3 (45). С. 38–45.

20. Ілляшенко О. В. Механізми системи економічної безпеки підприємства : монографія. Харків : Мачулін, 2016. 504 с.

21. Кавун С. В. Концепція інформаційно-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства. *Управління проектами та розвиток виробництва*: Зб. наук. праць. СНУ ім. В. Даля, 2016. 2(58). С. 99–110.
22. Каламбет С. В., Кириленко Б. О. Економічна безпека як багаторівнева система. *Економіка і суспільство*. 2016. № 5. С. 344–349.
23. Клопов, І. О. Управління економічною безпекою промислового підприємства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: \www/URL: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2011/eco_2011_1/2011_1/043-52.pdf.
24. Ковалев Д. В., Сухорукова Т. В. Экономическая безопасность предприятия. *Економіка України*. 1998. №10. С. 48–51.
25. Ковальов Д., Плетнікова І. Кількісна оцінка рівня економічної безпеки підприємства, *Економіка України*. 2000. № 4. С. 35–40.
26. Козаченко Г. В., Адаменко Т. М. Економічна безпека підприємства: аналіз наявних визначень. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. Серія: Економічні науки. 2015. № 1(1). С. 69–79.
27. Козаченко Г. В., Погорелов Ю. С. Оцінювання економічної безпеки підприємства: аналіз основних підходів. *Менеджмент безпеки держави, регіону, підприємства: проблеми і виклики сьогодення* : монографія / за заг. ред. З. Б. Живко, І. Г. Бабець. Львів : Ліга-Прес, 2015. С. 238–251.
28. Козаченко, Г. В., Пономарев В. П., Ляшенко А. Н. Про деякі проблеми у сучасній економічній безпекології. К.: Либра, 2003. 280 с.
29. Колісніченко П. Т. Науково-методичні підходи до оцінки рівня економічної безпеки підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 16. С. 38–44.
30. Котляревський Я. В. Методичні основи формування організаційного забезпечення управління економічною безпекою підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні* : зб. наук. пр. / Н.-д. екон. ін-т. Київ, 2015. № 12 (175). С. 86–90.

31. Краснощек А. А., Динец Д. А. Современные аспекты анализа и оценки экономической безопасности организаций. *«Корпоративные финансы»*. № 4 (16). 2010. С. 73–83.
32. Кривов'язюк І В. Економічна діагностика: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2013. С. 458–463.
33. Кузенкова Ю. О. Економічна безпека енергетичних підприємств. *Економіка і маркетинг в умовах всесвітньої інтеграції: проблеми, досвід, передмова думка: Всеукраїнська науково-практична конференція, 2011 р., м. Донецьк. Д. : ДРУК, 2011. 125 с.*
34. Кузнецова І. О. Класифікація загроз економічній безпеці підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. пр. Одес. нац. екон. ун-т. Одеса, 2015. №3(58). С. 120–128.*
35. Литвиненко Т. М. Економічна безпека – важлива функція підприємства. *Теоретичні та прикладні питання економіки: зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т конкурент. суспва. Київ, 2016. Вип. 1 (32). С. 93–101.*
36. Ляшенко О. М. Концептуалізація управління економічною безпекою підприємства: монографія. 2-ге вид., переробл. К.: НІСД, 2015. 348с.
37. Малащенко В. Економічна безпека підприємства як чинник ефективного корпоративного управління. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. 2011. №3. С. 283–291.*
38. Меліхова Т. О. Узагальнення методичних підходів до оцінки рівня економічної безпеки підприємства з метою вибору оптимальних для діагностування зовнішніх та внутрішніх загроз. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2018. № 2. С. 38–50.*
39. Мойсеєнко І. П., Марченко О. М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства: навч. посібник Львів, 2011. 380 с.
40. Нікітіна А. В. Управління економічною безпекою підприємства в умовах глобалізаційних перетворень. *Вісник соціально-економічних*

досліджень: зб. наук. пр. / Одес. нац. екон. ун-т. Одеса, 2015. № 3 (58). С. 144–150.

41. Овчаренко Є. І. Система економічної безпеки підприємства: формування та цілепокладання: монографія. Лисичанськ : "ПромЕнерго", 2015. 483 с

42. Орлик О. Економічна безпека підприємства : властивості, стратегія та методи забезпечення. *Економічна безпека в умовах глобалізації світової економіки*: [колективна монографія у 2 т.]. – Дніпропетровськ, 2014. Т. 2. С. 176–182.

43. Орлик О. В. Класифікація та систематизація загроз фінансово-економічній безпеці підприємств. *Вісник соціально-економічних досліджень* : зб. наук. пр. / Одес. нац. екон. ун-т. Одеса, 2017. № 1 (62). С. 106–115.

44. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 06.11.2019).

45. Паліга Н. Б., Світлична Ю.В. Шляхи запобігання зовнішнім та внутрішнім загрозам економічній безпеці промислового підприємства. *Економіка промисловості*. 2011. № 1. С.197–202.

46. Перерва П. Г. Комплаєнс–программа промислового підприємства: сутність и задачи. *Вісник Нац. техн. ун–ту "ХП"*: зб. наук. пр. Сер.: Економічні науки. Харків: НТУ "ХП", 2017. № 24 (1246). С. 153–158.

47. Петренко А. Розвиток сучасного тлумачення терміну «економічна безпека підприємства». *Стратегічний розвиток організації, міст та регіонів*: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф.: (26-27 жовт. 2017 р., м. Ужгород). Ужгород, 2017. С. 16–18.

48. Петрович Й. М. Економіка виробничого підприємництва: Навч. посібник / За ред. Й.М. Петровича. - 405 с. - (Вища освіта XXI ст.). К. : Знання, 2002.

49. Пірятінська, І. В. Систематизація підходів до оцінки економічної безпеки будівельних підприємств: наук.-техн. зб. Комунальне господарство міст. 2013. № 106. С. 266–271.

50. Погорелов Ю. С., Івченко Є. А. Аналіз підходів до розуміння економічної безпеки підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2016. №6. С. 100–104.

51. Подольчак Н. Ю. Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки: навч. Львів: *Видавництво Львівської політехніки*, 2014. 268 с.

52. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства: підручник К: КНЕУ, 2001. 526 с.

53. Річна звітність ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://smida.gov.ua/db/participant/24432974> 57. Сайт ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.arcelormittal.com.ua/>

54. Романчик Т. В. Економічна безпека підприємства: функціональні аспекти Стратегічні імперативи розвитку туризму та економіки в умовах глобалізації. *Запоріжжя: «Просвіта»*, 2017. Т. 2. С. 372–374.

55. Сазонець І. Л. Міжнародні стандарти безпеки підприємств : навч. посіб. Рівне, 2015. 352 с.

56. Синиця Т. В. Формування та використання трудового потенціалу промислового підприємства. Х.: ХДЕУ, 2004. 21 с.

57. Скриньковський Р. М. Економічна безпека підприємства: сутність, класифікація та система діагностики. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. №3. С. 414–418.

58. Столбов В. Ф., Шаповал Г. М. Особливості управління системою фінансово-економічної безпеки. Комунальне господарство міст. *Науково-технічний збірник*. 2013. № 111. С. 103–108.

59. Судоплатов А. П. Безпека підприємницької діяльності: навч. посібник Л.: ОЛМА-ПРЕС, 2011. 3 с

60. Сусіденко О. В. Фінансова безпека підприємства: теорія, методи, практика : монографія. Київ : ЦУЛ, 2015. 128 с.

61. Ткаченко А. А. Проблема забезпечення економічної безпеки на

підприємстві. *Моделювання та прогнозування економічних процесів: матеріали XII науково-практичної конференції (18 квітня 2018 року)*. К.: НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2018. 60 с.

62. Трухан О. Л. Наукова інтерпретація функцій стратегічного управління підприємствами *Вісник Хмельницького національного університету / Економічні науки*. 2012. № 1. Т. 2. С. 29–35.

63. Утенкова К. О. Сутнісна характеристика функціональних складових економічної безпеки. *Облік і фінанси*. 2018. № 3. С. 146–156.

64. Фень К. С. Джерельна база та сфери застосування дефініції «економічна безпека підприємства» *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету / Поділ. держ. аграр.-техн. ун-т*. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 24, ч. 3. С. 231–238.

65. Франчук В. І. Особливості організації системи економічної безпеки акціонерних товариств в умовах трансформаційної економіки: монографія / В. І. Франчук. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. 440 с.

66. Чаленко Н. В. Теоретичні засади управління фінансово-економічною безпекою підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні: зб. наук. пр. Н.-д. екон. ін-т*. Київ, 2015. № 12 (175). С. 130-133.

67. Чаленко Н. В., Химич А. В. Шляхи запобігання внутрішнім загрозам фінансово-економічній безпеці підприємства *Міжнародний науковий журнал*. 2015. №9. С.171–174.

68. Шкарлет С. М. Економічна безпека підприємства: навч. посіб.; *Черніг. нац. техн. ун-т*. Чернігів: ЧНТУ, 2017. 205 с.

69. Шлемко В. Т., Білько І. Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення: Монографія. К.: НІСД, 1997. 144 с.

70. Штангрет А. М., Караїм М. М. Управління економічною безпекою підприємства за часовими горизонтами. *Наукові записки / Scientific papers*. 2016. №1(52). С. 201–206.

71. Шульга І. П. Економічна безпека емісійної діяльності акціонерних товариств : монографія/ І. П. Шульга. К.: Ун-т економіки і права «Крок», 2010. 425 с.
72. Beeferman, L. W. The asset index: Assessing the progress of states in promoting economic security and opportunity: mimeo / L. W. Beeferman. — The Heller School for Social Policy and Management Brandeis University, 2002. 136p.
73. Bossert, W. Measuring Economic Insecurity / W. Bossert, C. D'Ambrosio. 2009.
74. Pilipenko N.M. Economic security as a dynamic characteristic of an enterprise. *Economy and society*, 2017. №10. С. 338–342.
75. Porter G.A. Using financial accounting information: the alter native to debits and credits Cengage Learning, 2011, 864 p.
76. Scheve, K. Economic insecurity and the globalization of production. *American Journal of Political Science*. 2004. Vol. 48, № 4. P. 662–674.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Васюта Юлія Володимирівна, студент(ка) 2 курсу, форми навчання заочної, факультету_економічного, спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування, адреса електронної пошти yulavasyab@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Механізм забезпечення економічної безпеки підприємства ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»»

відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлений/ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

згоден/згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ (студент) Васюта Ю.В.

Дата _____ Підпис _____ ПІБ(науковий керівник)

Горбунова А.В.

ДОДАТОК А

Таблиця А.1 – Наукові підходи до визначення поняття «економічна безпека підприємства»

Автор	Визначення	Зауваження
1	2	3
Ю. О Кузнєцова [32]	Економічна безпека підприємства - це стан виробничих відносин та організації інформаційно-правових зв'язків, матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів, при якому гарантується стабільність функціонування, фінансово-комерційний успіх, прогресивне використання науково-технічних досягнень та соціальний розвиток суб'єктів господарювання. В даному випадку йде мова вже про економічну безпеку підприємства	Автор враховує розвиток та ефективність діяльності при визначенні стану економічної безпеки, але вважає, що це стан не суб'єкта господарювання, а виробничих відносин та організації інформаційно-правових зв'язків, матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів
Й. М. Петрович [47]	Економічна безпека підприємства - це стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для запобігання загрозам та для забезпечення стабільного функціонування підприємства в теперішній час і в майбутньому	не зовсім вірно стверджувати, що для усунення загроз необхідно ефективно використовувати ресурси, оскільки в цьому випадку усунення загроз перетворюється на ціль бізнесу, окрім того ефективного використання ресурсів не гарантує стану безпеки
Д. І.Ковальов, Д.В.Сухорукова [23]	Економічна безпека підприємства – це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також здатність швидко усувати різноваріантні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності	є враховує дестабілізуючих чинників внутрішнього середовища, а також не допускає зниження негативного впливу загроз, а лише констатує його(негативного впливу) відсутність
В. М. Забродський [16]	Економічна безпека - кількісна і якісна характеристика засобів фірми, які відображають здатність до «самовиживання» і розвитку в умовах виникнення зовнішніх та внутрішніх економічних загроз	таке визначення передбачає розвиток підприємства, вплив зовнішніх і внутрішніх загроз, але водночас враховує лише економічні загрози та незрозумілим є визначення безпеки як якісних і кількісних характеристик засобів
Г. В. Козаченко, О. М. В. Ляшенко, В. П. Пономарьов [27]	Характеризують економічну безпеку підприємства як міру гармонізації й інтеграції в часі і просторі інтересів підприємства з інтересами суб'єктів зовнішнього середовища, що взаємодіють з ними	таке тлумачення досить складне для розуміння та аналізу, оскільки саме підприємство також являє собою складну систему з різноманітними внутрішніми інтересами, а з інтересами зовнішніх суб'єктів не завжди можна знайти міру гармонізації

Продовження таблиці А.1

1	2	3
Т. В. Синиця [55]	Економічна безпека підприємства - стан юридичних та виробничих відносин, матеріальних та інтелектуальних ресурсів, який забезпечує ефективне функціонування, фінансово-комерційне процвітання, а також науково-технічний та соціальний розвиток підприємства.	позитивними моментами такого тлумачення є врахування забезпечення ефективного функціонування та розвитку підприємства
О. А Грунін. та С. О. Грунін [12]	економічна безпека підприємства – це такий стан господарюючого суб'єкта, при якому він при найбільш ефективному використанні корпоративних ресурсів досягає запобігання, послаблення або захисту від існуючих небезпек та загроз або інших непередбачуваних обставин і в основному забезпечує досягнення цілей бізнесу в умовах конкуренції та господарського ризику	недоліками такого визначення, на наш погляд, є те, що тільки при найбільш ефективному використанні ресурсів можна досягнути стану безпеки, а також врахування лише господарського ризику. Однак автори враховують, що підприємство здійснює свою діяльність в умовах ризику та конкуренції, а також зазначає, що умовою стану безпеки є забезпечення досягнень цілей бізнесу
В. І. Франчук [64]	Економічна безпека підприємства – це стан системи в межах граничних значень і здатність протидіяти загрозам чи небезпеці з метою захисту інтересів, збереження цілісності системи та сприяння її розвитку	На нашу думку, дане визначення враховує всі позитивні моменти вищенаведених тлумачень науковців щодо поняття «економічна безпека підприємства», а саме: - розуміння економічної безпеки підприємства як стану господарюючого суб'єкта, який знаходиться у межах граничних значень, тобто ще зберігаються можливості для розвитку; - розуміння економічної безпеки підприємства як безпекової діяльності, спрямованої на протидію загрозам та створення у такий спосіб умов для реалізації інтересів підприємства й збереження його цілісності

ДОДАТОК Б
Баланс (Звіт про фінансовий стан) ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»,
тис. грн

Актив	Код	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018
1	2	3	4	5
I. Необоротні активи				
Нематеріальні активи	1000	56082	49101	260730
первісна вартість	1001	273041	286033	519817
накопичена амортизація	1002	-216959	-236935	-259087
Незавершені капітальні інвестиції	1005	7438771	7968659	11084605
Основні засоби	1010	46492196	47134368	47029241
первісна вартість	1011	89883725	94645209	99984787
знос	1012	-43391529	-47510841	-52955546
Інвестиційна нерухомість	1015	35613	33290	16329
первісна вартість інвестиційної нерухомості	1016	78818	81231	62951
Знос інвестиційної нерухомості	1017	-43187	-47941	-46622
Довгострокові біологічні активи	1020	0,00	0,00	0,00
Довгострокові фінансові інвестиції:		0,00	0,00	0,00
які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030	0,00	0,00	0,00
інші фінансові інвестиції	1035	0,00	0,00	0,00
Інші необоротні активи	1090	0,00	0,00	0,00
Усього за розділом I	1095	54022680	55185418	58390905
II. Оборотні активи				
Запаси	1100	7045190	9045451	12414142
Виробничі запаси	1101	4399651	5147704	5612546
Незавершене виробництво	1102	2023035	2564228	3951192
готова продукція	1103	622504	1333519	2850404
товари	1104	0,00	0,00	0,00
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125	15269128	20929336	19416577
Дебіторська заборгованість за розрахунками:				
за виданими авансами	1130	622231	267153	290549
з бюджетом	1135	1046380	1720571	3531231
у тому числі з податку на прибуток	1136			
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155	89330	10787	1446542
Поточні фінансові інвестиції	1160	11605	6368	1787
Гроші та їх еквіваленти	1165	2769304	1694595	2008813
Готівка	1166	8	7	6
Рахунки в банках	1167	2769296	1694588	2008807
Витрати майбутніх періодів	1170	0,00	0,00	0,00
Інші оборотні активи	1190	91800	203370	173821
Усього за розділом II	1195	26944968	33877631	39283462
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття		0,00	0,00	0,00
Баланс	1300	80967648	89063049	97674367

Продовження додатку Б

1	2	3	4	5
Пасив	Код	31.12.2016	31.12.2017	31.12.2018
I. Власний капітал				
Зареєстрований (пайовий) капітал	1400	3859533	3859533	3859533
Капітал у дооцінках	1405	0,00	0,00	0,00
Додатковий капітал	1410	27824211	27808156	27563099
Накопичувані курсові різниці	1412	27824211	27808156	27563099
Резервний капітал	1415	578930	578930	578930
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420	27918328	32980175	42489338
Неоплачений капітал	1425	0,00	0,00	0,00
Вилучений капітал	1430	0,00	0,00	0,00
Усього за розділом I	1495	60181002	65226794	74490900
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення		0,00	0,00	0,00
Відстрочені податкові зобов'язання	1500	4903101	4318061	3839467
Пенсійні зобов'язання	1505	1058100	1045127	1271607
Довгострокові кредити банків	1510	0,00	0,00	1384413
Інші довгострокові зобов'язання	1515	0,00	189721	395635
Довгострокові забезпечення	1520	973862	1238961	1163540
Цільове фінансування	1525	0,00	0,00	0,00
Усього за розділом II	1595	6935063	6791870	8054662
III. Поточні зобов'язання і забезпечення				
Короткострокові кредити банків	1600	0,00	0,00	0,00
Поточна кредиторська заборгованість за:				
довгостроковими зобов'язаннями	1610	0,00	0,00	83295
товари, роботи, послуги	1615	7911555	8897364	10027542
розрахунками з бюджетом	1620	418104	908203	856923
у тому числі з податку на прибуток	1621	104649	722497	700819
розрахунками зі страхування	1625	78631	121290	136761
розрахунками з оплати праці	1630	385269	573711	641157
Поточна кредиторська заборгованість за державними авансами	1635	123070	276000	129650
Поточні забезпечення	1660	17611	6544	3489
Доходи майбутніх періодів	1665	0,00	0,00	0,00
Інші поточні зобов'язання	1690	4917343	6261273	3249079
Усього за розділом III	1695	13851583	17044385	15128805
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	0,00	0,00	0,00
Баланс	1900	80967648	89063049	97674367

ДОДАТОК В

Таблиця В.1 – Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)
ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг», тис. грн

Стаття	Код	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000	52961756	66185876	67963171
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	-47924608	-56562119	-54675902
Валовий:				
прибуток	2090	5037148	9623757	13287269
збиток	2095			
Інші операційні доходи	2120	482756	54896	1331586
Адміністративні витрати	2130	-1311408	-2206958	-2700633
Витрати на збут	2150	-29734	-59999	-50677
Інші операційні витрати	2180	-473575	-741733	-58219
Фінансовий результат від операційної діяльності:				
прибуток	2190	3705187	6669963	11809326
збиток	2195			
Дохід від участі в капіталі	2200			
Інші фінансові доходи	2220	153636	70634	78037
Інші доходи	2240			
Фінансові витрати	2250	-588734	-387564	-525610
Втрати від участі в капіталі	2255			
Інші витрати	2270			
Фінансовий результат до оподаткування:				
прибуток	2290	3270089	6353033	11361753
збиток	2295			
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300	-565973	-1291186	-1852590
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305			
Чистий фінансовий результат:				
прибуток	2350	2704116	2061847	9509163
збиток	2355			

ДОДАТОК Г

Таблиця Г.1 – Матриця розподілу функцій управління та економічної безпеки між основними керівниками та менеджерами ПАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг»

Функції, що виконуються в забезпеченні економічної безпеки		Основні посади на підприємстві					
		Генеральний директор	Заступник Генерального директора	Технічний директор	Головний бухгалтер	Головний інженер	Інші посади
Загальні	Планування	X	X		X	X	
	Організація	X	X			X	
	Мотивація	X	X				
	Контроль	X	X		X	X	
Спеціальні	Аналітично-пошукова діяльність	X			X		
	Охоронна діяльність			X			
	Юридичний захист	X					
	Захист інформації з обмеженим доступом			X	X		
	Охорона праці					X	
	Страхування		X				